АДОЛАТ ҲАР ИШДА ҲАМРОҲИМИЗ ВА ДАСТУРИМИЗ БЎЛСИН!

ИНСОН ва ҚОНУН

2002 йил 24 СЕНТЯБР сешанба
№ 38 (294)
Сотувда эркин нархда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ
1996 йилнинг январидан нашр этилади

To`rtinchi hokimiyat

СЎЗ ҚАДРИ ВА ҚУДРАТИ

Яқинда бир танишим билан баҳслашиб қолдик. Олий маълумотли, ўзини зиёли ҳисобловчи танишимнинг фикрича, бугунги ўзбек матбуоти ўз олдига қўйган вазифани уддалай олмаяпти. Унинг фикрларини бутунлай инкор этмаган ҳолда тушунтиришга ҳаракат қилдим. Йўқ, журналист сифатида эмас, оддий ўқувчи сифатида ҳам янгиланаётган матбуот учун уни демократлаштириш бир қадар оғир кечаётганини, бу жараён бир кунда амалга ошиб қолмаслигини, бунинг учун маълум вақт, тажриба талаб қилинишини айтдим. Лекин у буни тушунишни ҳам истамасди. Унинг фикрича, ҳаммаси жуда оддий ва осон. Айтайлик, нега энди бизнинг матбуотда сиёсатчилар, катта-кичик раҳбарларнинг шахсий ҳаётлари ҳақида ёзилмайди? Ахир, хориж матбуоти ҳар қандай раҳбар ҳақида, унинг шахсий ҳаёти, турмуш тарзи — у ичадими, чекадими — хуллас, барча икир-чикирлар хусусида бемалол ёзади-ку?! Нега бизда шундай эмас, деб сўради. Тўғриси, шундан сўнг у билан бекорга баҳслашганимни англаб қолдим. Ахир, матбуотнинг вазифаси, журналистнинг жасорати қай бир раҳбарнинг ёки машҳур арбобнинг шахсий ҳаётини ёритиш билан белгиланади, деб фикр юритаётган одамга нимани ҳам тушунтириб бўларди?! Фақат бу баҳс мени бир ижодкор сифатида матбуот, унинг вазифалари ҳақида ўйлашга ундади.

Бизда "шарқона одоб" деган тушунча бор. Бу ибора замирида бизнинг яшаш тарзимиз, фикрлашимиз, ички дунёмиз билан боғлиқ катта ҳикмат бор. Агар журналистикага ана шу нуқтаи назардан келиб чиқиб ёндашадиган бўлсак, танишимнинг ҳамма саволларига бир йўла жавоб топилади. Қолаверса, бирор-бир машҳур кишининг нима еийши-ю, бўш вақтида нима билан шуғулланиши ёки маъшуқаси бор-йўқлигини билиш муштарийга нима учун керак, деган саволни ҳам бериб кўриш керак. Мазкур саволнинг жавоби ҳам кўп нарсага ойдинлик киритади.

Тўғри, айрим хорижий газеталарда мамлакат раҳбаридан тортиб, машҳур артистларнинг шахсий ҳаётидаги икир-чикирлар ҳам батафсил ёритиб борилади. Бу «ёритиш»лар баъзан шунчалик одоб-ахлоқ доирасидан чиқиб кетадики, ҳатто баъзан бу ҳақда ўйлашга уялиб кетасан, киши. Ахир, бирор-бир хонанданинг янги маъшуқаси кимлигини билиш бирор-бир муштарийга маънавий озуқа бера оладими? Агар шуни жасорат ёки журналистик маҳорат деб аташ мумкин бўлса, бундай жасоратнинг ҳам, маҳоратнинг ҳам ҳеч кимга кераги йўқ. Юқорида айтиб ўтганимиздек, у шарқ халқлари одоб-ахлоқига тўғри келмайди.

Афсуски, баъзи-баъзида бўлса-да, айрим газеталаримизда ҳам ана шунга ўхшаш мақолалар учраб қолаяптики, бу иллатнинг олдини олиш керак. Айниқса, баъзи бир хусусий нашрларда фақат икки кишининг орасида бўладиган муносабатлар шунчалик очиқ-ойдин баён этиладики, киши наҳотки шу газеталарда ҳам ўзбеклар ишлаётган бўлса, деган истиҳолага бориб қолади. Ахир, ҳеч қачон бирон ўзбек аёли "Мен бугун Тоҳирга турмушга чиқдим-у, лекин ҳамон Ботирни яхши кўраман", деган фикрни айтганми? Газета орқали кўпчиликдан маслаҳат сўраганми? Йўқ, албатта. Лекин афсуслар бўлсинки, айрим нашрларда худди шундай тўқима "хитоб"лар ҳам чоп этилмоқда. Энг ёмони, уни сиз-у биз, шунингдек, изимиздан улғайиб келаётган ёшлар ҳам ўқишмоқда. Бундай мазмундаги мақолалар дунёқараши шаклланган кишига таъсир қилмаслиги мумкин. Лекин энди балоғат ёшига етаёган, дунёқараши шаклланиб улгурмаган йигит-қизларимиз бундай мақолалардан қандай маънавий озуқа олади?! Ҳамма гап ана шунда.

Шу ўринда яна бир мулоҳаза. Мен мазкур фикрларим билан бугунги журналистикамизда камчилик йўқ, биз мукаммал ишлаяпмиз, дейиш фикридан мутлақо йироқман. Тан олиб айтиш керак, биз замон талаблари асосида ишлай олмаяпмиз. Давр бизнинг зиммамизга юклаётган масъулиятли вазифани керакли даражада бажара олмаяпмиз ва бунинг ўзига яраша сабаблари бор.

Хўш, давр билан ҳамнафас бўлиш учун бугунги журналистдан нималар талаб қилинади?

Менинг назаримда, бунинг учун ҳамкасбларимиз ҳар куни ўзларига бугун давр олдимизга қандай талаб қўяяпти ва мен уни қай даражада уддалаяпман, деган саволни ўзига қайта-қайта бериши ва ана шу саволга виждонан жавоб бериши керак. Ана шундагина бугунги журналист ҳам, бугунги матбуот ҳам ўз вазифасини бажариши мумкин. Президентимиз истиқлолнинг илк кунларидан бошлаб оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ҳақида деярли ҳар бир нутқларида тўхталиб ўтади, йўл-йўриқ кўрсатади, биз — журналистларни жасоратли, давр билан ҳамнафас бўлишга даъват этиб келади. Жумладан, Олий Мажлиснинг тўққизинчи сессиясида ҳам Юртбошимиз бу масалага алоҳида эътибор қаратиб, шундай таъкидлади: "Оммавий ахборот воситалари том маънода тўртинчи ҳокимият даражасига кўтарилмоғи лозим. Шуни таъкидлаш кераккки, бу йўналишда кўп ишлар қилинмоқда, лекин уларни ҳали олдимизда турган, қилиниши лозим бўлган ишлар билан мутлақо солиштириб бўлмайди. Бу тўғрида гапирганда, оммавий ахборот воситалари фаолиятига оид бўлган баъзи бир масалалар ҳақида тўхталиб ўтиш ўринли, деб биламан. Шуни очиқ айтишимиз кераккки, мамлакатимиз оммавий ахборот воситалари узоқ вақтлар давомида мафкуравий ва маъмурий назорат остида ишлагани туфайли уларнинг ҳали-бери бу ҳолатдан чиқиши, аввало, психологик жиҳатдан ўзини эркин ҳис этиши қийин кечмоқда. Шу сабабли улар ўзи учун янги бўлган ҳозирги вазиятда баъзан ҳали ҳам нима қилиш ёки нима қилмаслик ҳақида юқорида кўрсатма кутиб ўтиргандек кўринади".

Дарҳақиқат, таъкидлаб ўтганимиздек, мамлакатимиз оммавий ахборот воситалари ҳозирги пайтда давр уларнинг олдига қўяётган талабларни тўлиғича адо этолмаётир. Биргина мисол. Айтайлик, бирор-бир катта йиғин ёки тантана ҳақида барча газеталар бир хил ахборот ёки мақолани чоп этади. Ваҳоланки, ўша йиғин ёки тантанада кўпчилик газеталарнинг вакиллари иштирок этади. Лекин ана шу тадбирларда қатнашган журналистлар ўз мулоҳазаларини эмас, балки ахборот агентликларининг хабарларидан фойдаланишни афзал билишади. Шу ўринда табиий савол туғилади: нега? Бу саволнинг жавоби битта. Мамлакатимиз раҳбари таъкидлаб ўтганидек, бу уларнинг ўзларини психологик жиҳатдан ўзини эркин ҳис этишга тайёр эмаслигига бориб тақалади. Агар ўзлари ёзадиган бўлса, гўё хато қилиб қўйишдан чўчишади. Шунинг учун энг осон ва бехавотир йўлини танлаб, ахборот агентликлари хабарларидан фойдаланиб қўя қолишади.

Истиқлол йилларида журналистика ва сўзга нисбатан бўлган муносабат тубдан ўзгарди. Журналистика тўртинчи ҳокимият мақомини олди. Журналистлар Президентимиз таъбири билан айтганда, одамларнинг энг зарур дўсти ва ҳамроҳига айланди. Журналист фаолиятининг тўлақонли ҳуқуқий асоси яратилди. Булар секинлик билан бўлса-да, ўз самарасини бермоқда. Бироқ ҳали бу борада амалга оширилиши лозим бўлган ишлар жуда кўп.

Бугун даврнинг ўзи журналист, қалам аҳлининг олдига катта талабларни қўймоқда. Оммавий ахборот воситаларини тўртинчи ҳокимият дея эътироф этилиши, журналистлар зиммасидаги масъулиятнинг юқори эканлиги ҳам шу билан изоҳланади. Бундан ташқари, журналистнинг жамиятда тутган мавқеи жуда кўп омилларни ўзида ифодалайди. Бу эса қудратли куч демакдир. Ана шу кучдан оқилона фойдаланиш учун жамият аъзоларининг ҳар бири ўзига хос уйғунликда ҳаракат қилмоғи лозим. Қачонки, турфа ҳаракатлар ягона тизим шаклини олсагина, кўзланган мақсадга эришиш мумкин. Халқимизнинг мақсади аниқ — келажаги буюк, озод ва обод жамият барпо этиш. Шундай экан, биргина масъулиятли вазифа олдимизда кўндаланг турибди — ҳаракатларимизни ана шу умумий мақсад йўлида мувофиқлаштириб олишимиз зарур. Ана шунда журналистнинг сўзи ҳам қудратли, ҳам қадрли бўлади ва тўртинчи ҳокимият том маънода жамият таянчига айланиб, унинг тараққиётига муносиб ҳисса қўшади.

И. ҲАМРОЕВ,
журналист

Мавжларида осмоннинг акси...

Zamon talablari

ҚОНУН ВА ҚАРОР УЙҒУНЛИГИ

Мамлакатимизда давлат бюджетини ташкил этувчи манбалардан бири бўлган солиқ тизимига катта эътибор қаратилмоқда. Бу ўз навбатида солиқ қонунчилигини такомиллаштиришни тақозо этмоқда. Чунки бу борада, айниқса, молиявий жарималарни қўллашда айрим муаммолар ҳам учраб турибди. Буни қуйидаги мисолларда ҳам яққол кўриш мумкин.

Адлия вазирлигига Тошкент шаҳрида фаолият юритаётган "Наргиз тижорат" хусусий фирмаси раҳбари Т.Соатов мурожаат қилиб, Мирзо Улуғбек тумани давлат солиқ инспекцияси ўзига нисбатан нотўғри молиявий жарима қўллаганини билдирган. Маълум бўлишича, инспекциянинг 2001 йил 29 август куни қарори билан хусусий фирмага 112056 сўмлик арoқ ва вино маҳсулотларни жисмоний шахсдан олиб сотгани учун энг кам иш ҳақининг 100 баровари миқдорида молиявий жарима тайинланган. Қарорнинг қонунийлигини ўрганиш жараёнида унинг ноқонунийлиги аниқланди. Адлия бошқармасининг тақдимномасига асосан инспекция томонидан қарор қайтадан кўриб чиқилиб, мазкур жарима бекор қилинди.

Шунга ўхшаш ҳолатни "Квант алоқа" хусусий корхонаси мисолида ҳам кўриш мумкин. Мазкур корхона Яккасарой тумани Давлат солиқ инспекцияси ходимлари томонидан текширилиб шу йил 4 апрел куни 2286870 сўм молиявий жарима қўлланилган. Корхона раҳбарияти Адлия вазирлигига йўллаган аризасида молиявий жаримадан норози эканини билдирган. Адлия бошқармаси аралашуви билан корхона раҳбарияти инспекцияга қўшимча ҳужжатлар тақдим этди. Давлат солиқ инспекцияси томонидан молиявий жарима тўғрисидаги қарорга ўзгартириш киритилиб, 41900 сўмга камайтирилди.

Шу ўринда бу каби муаммоларнинг келиб чиқиш сабаби нималардан иборат деган саволнинг туғилиши табиий. Бизнингча, молиявий жаримани белгилашда хўжалик юритувчи субъект — солиқ тўловчининг ҳеч қандай ҳуқуқларга эга эмаслиги, қабул қилинган қарор юзасидан шикоят қилиш тартибининг йўқлиги, қарорнинг қонунийлиги назорат тартибида кўриб чиқилмаслиги каби сабаблар ана шундай муаммоларни юзага келтириб чиқармоқда. Яна бир сабаб шундан иборатки, солиқ идораларининг компьютер дастурида Солиқ Кодексининг 133-моддаси талаблари инобатга олинмаган. Ушбу моддага кўра, агар солиқлар ва йиғимларнинг бирон тури бўйича ортиқча тўланган маблағ бошқа тур бўйича боқиманданинг ўрнини қопласа, солиқ тўловчи солиқ ва йиғимларни тўламаганлик ёхуд тўлиқ тўламаганлик учун жавобгарликдан озод этилиши лозим.

Албатта, бир қарашда устаманинг компьютер дастурида ҳисобланиши тўғри кўринади. Аммо айрим ҳолларда дастур мукаммал эмаслиги сабабли солиқ тўловчиларнинг манфаатларига зарар етказилмоқда. Бу эса ҳақли норoзиликларни келтириб чиқармоқда.

Маълумки, молиявий жарима юзасидан қабул қилинган қарор юридик ҳужжат бўлиб, ўз моҳияти жиҳатидан солиқ тўловчига жазо санкция белгилайди. Амалдаги қонунчилигимизда белгиланган жавобгарлик жиноий, маъмурий, фуқаровий, интизомий эканлигидан қатъий назар, барчасини тартибга соладиган процессуал ҳуқуқ мавжуд. Бизнинг қонунчилигимиз учун янгилик бўлган молиявий жарималарни тайинлаш жараёнининг ҳам процессуал ҳуқуқ базасини яратиш лозим. Унга солиқ идорасини ҳолат аниқланган вақтдан бошлаб қанча муддатда қарор қабул қилиши, бу жараёнда солиқ идораси ҳамда солиқ тўловчининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, қарорнинг кучга кириш, ижро қилиш муддатлари, шикоят қилиш тартиби, қарор ижросини тўхтатиб туриш ва бошқа шу каби процессуал қоидаларни киритилса, кўрсатиб ўтилган муаммолар барҳам топар эди.

Б. АМИНОВ,
ҳуқуқшунос

Xabar

ИЖРО ЖАРАЁНИДАГИ ҲАМКОРЛИК

Жорий йилда ижро этиш бошланган **"Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"**ги Қонун мамлакатимиз ҳуқуқ тизимига ўзига хос янгиликлар олиб кирди. Алоҳида ижро тизими яратилибгина қолмай, унинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар билан ҳамкорлиги қонун асосида мустаҳкамланди. Бир вақтлар суд қарорлари қоғозда қолиб кетиши кўп кузатилган бўлса, эндиликда ижро жараёнида изчиллик яққол кўзга ташланмоқда.

— Ижро ҳаракатининг қонунда белгиланган муддатда тез ва сифатли амалга оширилишида ички ишлар идоралари билан ҳамкорлик муҳим аҳамият касб этади, — деди суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техникавий жиҳатдан ва молиявий таъминлаш Департаменти директори ўринбосари Баҳодир Янгибоев ЎзА мухбирига. — Бу борада ҳамкорликни тўлиқ таъминлаш, мажбурий ижрони амалга оширишда биргаликдаги фаолиятни мувофиқлаштиришга оид кўрсатма — лойиҳа ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилди.

Ижро жараёнида жамоат тартибини сақлаш, шунингдек, айрим ҳолларда қонун олдидаги мажбуриятини бажаришдан бош тортиб, бекиниб юрган қарздорларни қидириб топишга ички ишлар бўлимлари ходимларининг саъй-ҳаракатлари иш самарадорлигини ошираётир.

Биргина тадбиркорлар фойдасига ундирувларга оид ижро ҳужжатларининг таҳлили шуни кўрсатадики, ижро ишининг тезкор таъминланиши йўлга қўйилганлиги боис ўтган даврда улар фойдасига 1,5 миллиард сўмдан зиёд маблағ ўз вақтида ундириб берилди.

Норгул АБДУРАИМОВА,
ЎзА мухбири

O'ZBEKISTON

кеча, бугун, эртага

Тошкент трактор заводи ташкил этилганига 60 йил тўлиши муносабати билан Президент Ислом Каримов завод меҳнат жамоасига табрик мактуби йўллади.

* * *

Олий Мажлисда "Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини барпо этишнинг муҳим шарти сифатида нодавлат, нотижорат ташкилотлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш" мавзуида анжуман бўлиб ўтди.

* * *

Тошкентда Япония ҳукуматининг кичик ҳажмдаги лойиҳаларга беғараз ёрдам кўрсатиш дастури доирасида ажратилган навбатдаги 260 минг АҚШ долларидан ошувчи грантлар бўйича шартномалар имзоланди.

* * *

Самарқанд Давлат Меъморчилик ва қурилиш институтида "Замонавий қурилиш ва меъморий обидаларни тиклашда геотехника муаммолари" мавзуида халқаро симпозиум бўлиб ўтди.

* * *

Япония маданияти кунлари доирасида Тошкентдаги Амалий санъат музейида кунчиқар мамлакат ҳақида ҳикоя қилувчи кўргазма очилди.

* * *

Қува туманидаги "Анор" ашула ва рақс дастаси Хитой Халқ Республикасига ижодий сафарга жўнаб кетди.

* * *

Тошкент Давлат Техника университетида «Конституция боғи» барпо этилди.

* * *

Миллий матбуот марказида "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати Марказий кенгашининг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди.

* * *

Афғонистоннинг "Ariana Afghan Air Lines" авиакомпанияси 20 йиллик танаффусдан сўнг Европага ўз самолётларини учира бошлади.

Sud islohotlari

РАИС ЖАРИМА ТЎЛАДИ

"Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги Қонун суд ислоҳотларини янги босқичга олиб чиқди. Мазкур қонун амалиётга жорий этилгандан сўнг суд ҳужжатлари, холислар судининг қарорлари, нотариуснинг ижро хатлари, меҳнат низолари комиссиясининг гувоҳномалари, ишларни маъмурий тартибда кўриш ваколатига эга бўлган идораларнинг қарорлари бўйича чиқарилган ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш суд ижрочилар зиммасига юклатилади.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, мажбурий ижро этиш чоралари ижро ҳужжати расмийлаштирилган ҳолда суд ижрочиси томонидан қарор қабул қилингандан сўнг қўлланилади. Суд ижрочиси қарздорга ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган беш кунлик муҳлат ўтгандан сўнг мажбурий ижро этиш чораларини қўллашга ҳақли. Мажбурий ижро этиш чораларига қарздорларнинг мол-мулкини хатлаш ва мусодара этиш, ижрони қарздорнинг иш ҳақи, стипендияси, пенсияси ва бошқа турдаги даромадларига қаратиш каби мажбурий чоралар киради. Ана шу чораларни амалга оширишда Арнасой туманида ҳам муайян ишлар олиб борилмоқда.

Мисол учун айтадиган бўлсак, суд ижрочилари талабларини ўз вақтида бажармагани ва нафақа пулларни кўрсатилган муддатларда тўламагани учун Арнасой "МТП" ДАЖ корхонаси бош ҳисобчиси Ҳусан Аҳмедов, "Андижон" фермер хўжалик уюшмаси бош ҳисобчиси Сайдулло Шовлимов, "Олтин водий" фермер хўжалик уюшмаси бош ҳисобчиси Абдурасул Тожиев ва Пахтакор пахта тозалаш корхонаси бош ҳисобчиси Бухорбой Ибодов жарима жазоси билан жазоланди.

Фуқаролик ишлари бўйича Дўстлик туманлараро судининг ҳал қилув қарорига асосан "Андижон" фермер хўжаликлари уюшмаси ҳисобидан фуқаро Рафиқ Охунов фойдасига 280 000 сўм иш ҳақи пулини ундириш тўғрисидаги ижро ҳужжатлари Арнасой туман суд ижрочилари бўлинмасига шу йилнинг феврал ойида келиб тушди. Бу ижро ҳужжатларига асосан суд ижрочилари бўлинмаси томонидан ижро иши қўзғатилиб, тегишли қарор чиқарилди ва уюшма раҳбари Х. Азимов 5 кунлик муҳлат ичида Рафиқ Охуновга иш ҳақини тўлаши лозимлиги ҳақида огоҳлантирилди. Лекин Х. Азизов бир ойдан зиёд муддатда фуқаро Рафиқ Охуновни сарсон-саргардон қилди. Шундан сўнг суд ижрочилари томонидан раисга биринчи маротаба жарима жазоси қўлланилди ва унинг чўнтагидан нақд 19725 сўм давлат фойдасига жарима ундирилди. Шунингдек, хўжаликнинг юз минг сўмлик мол-мулки хатланиб, иш ҳақи ҳисобида Р. Охуновга бериладиган бўлди.

Хулоса ўрнида айтадиган бўлсак, суд ижрочисининг ўз ваколати доирасидаги талабларини барча жисмоний ва юридик шахслар бажаришга мажбурдир. Зеро, суд ижрочиси талабларини бажармаслик, унинг зиммасига юкланган вазифаларни бажаришга монелик қилувчи хатти-ҳаракатлар содир этиш қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка сабаб бўлади. Бу эса суд қарорларини ижро этишнинг ишончли кафолатидир.

Нуриддин ПАРДАЕВ,
Жиззах вилояти

"ИНСОН ва ҚОНУН"га

ЖАВОБ БЕРАДИЛАР

Андижон вилоят прокуратураси томонидан "Инсон ва қонун" ҳуқуқий газетасининг 2002 йил 23 июл кунги 29-сонида чоп этилган "Излар босиладими(ми?)" сарлавҳали мақола ўрганиб чиқилди.

Аниқланишича, Марҳамат туман прокуратураси томонидан "Пахтабанк" туман бўлимида ўтказилган текширишда мазкур банк бошқарувчиси М.Умаров мансаб ваколатини суиистеъмол қилиб, 2001 йил октябр-декабр ойларида туман Халқ таълими бўлими ходимларига иш ҳақи учун берилиши лозим бўлган 43 миллион сўм пул маблағларини бошқа мақсадларда 30 та ташкилот ва хусусий фирмаларнинг ҳисоб рақамларига ўтказиб юборган. Бунинг натижасида шу даврлар учун туман халқ таълими бўлими ходимларига иш ҳақлари ўз вақтида берилмаган.

Ушбу ҳолат юзасидан Марҳамат туман прокуратураси М. Умаровга нисбатан Жиноят Кодексининг 205-моддаси 2-қисми "в" банди билан жиноят иши қўзғатилиб, дастлабки тергов ҳаракатлари олиб борилган ва айблов хулосаси билан суд муҳокамасига юборилган.

Марҳамат туман жиноят ишлари бўйича судининг ҳукми билан судланувчи М. Умаров Жиноят Кодексининг 205-моддаси 2-қисми "в" банди билан айбли деб топилиб, энг кам ойлик иш ҳақининг олти юз баравари миқдорида жарима жазоси тайинланган.

Мақола Марҳамат туман прокурори Б.Йўлчиев томонидан ушбу қонунбузилиш ҳолатлари бошқа мансабдор шахслар томонидан содир этилишини олдини олиш ва бошқаларга ўрнак бўлиш учун ҳамда ҳуқуқ тарғиботи сифатида тайёрланганлиги маълум бўлди.

К. МАМАТОВ,
Андижон вилоят прокурорининг ўринбосари, адлия катта маслаҳатчиси

* * *

Газетанинг 2002 йил 6 август сонида чоп этилган "Қораянтоқда ким «қора тикан?" сарлавҳали мақола туман ҳокимлиги бош инспектори Ш. Рўзметов томонидан 2002 йил 30 августда ва 5,9 сентябрда "Хоразм" ширкат хўжалиги бошқаруви раиси К.Эшниёзов, молия ҳисоб маркази бошлиғи К.Жуманиёзов, ер тузувчи С. Хўжамов, "Қораянтоқ" қишлоқ фуқаролар йиғини раиси Э.Хударганов ва муаллиф С.Жуманиёзов билан ҳамкорликда кўриб чиқилди. Ҳақиқатан ҳам С. Жуманиёзовнинг ўғиллари Г. Жуманиёзов хўжалик хазинасига 0,10 гектар тендер ери учун 2000 йил 2 декабрда 7-сонли кирим ордери билан 30 минг сўм, В. Жуманиёзов ҳам 0,10 гектар тендер ери учун 2000 йил 2 декабрда 8-сонли кирим ордери билан 30,0 минг сўм тўлашган. Ширкат хўжалиги ер тузувчиси С. Хўжамовнинг айби билан юқоридаги фуқароларга "тендер" ери ўз вақтида ўлчаб берилмасдан, уларнинг оиласига моддий ва маънавий зарар етказилган.

2002 йил буғдой ҳосили ўриб-йиғиб олингач, Жуманиёзовлар оиласига 5-бригада ҳудудидан 0,60 гектар ер ўлчаб берилган. Ушбу ерга улар томонидан шоли экилганлиги аниқланди.

Ширкат хўжалиги ер тузувчиси С.Хўжамов фуқароларнинг қонуний мурожаатларига эътиборсизлик қилиб, масъулиятсизликка йўл қўйгани учун хўжалик бошқарувининг 2002 йил 10 сентябрдаги қарорига асосан интизомий жавобгарликка тортилиб, ойлик маошидан 30 фоиз ушланган. Шунингдек, туман прокуратураси томонидан ширкат хўжалигида экин ерларидан мақсадсиз фойдаланиш ҳолатлари юзасидан суриштирув ишлари олиб борилмоқда.

Ш. БЕКЖОНОВ,
Боғот туман ҳокимининг биринчи ўринбосари

Bugunning gapi

ҲАР БИР СЎМНИНГ ҲИСОБИ БОР

Ҳозирги пайтда кўпчилик тадбиркорлар ҳам бировга қарз беришдан олдин уни қайтариб олишда овора бўлиб юрмайманми, қарздор лафзида турадими-йўқми, деганга ўхшаш мулоҳаза юритади. Чунки кейинги пайтларда фақат оддий тадбиркор ва ишбилармонлар орасидагина эмас, балки йирик корхона ва хўжаликлар иш фаолиятида ҳам кредит бериш, пул ўтказиш ёки қабул қилишда айрим муаммолар кўзга ташланиб қолаётгани ҳам сир эмас. Бу эса корхона ёки хўжаликнинг келгуси қарор ва режаларига таъсир кўрсатмай қолмайди. Шунинг учун ҳар бир раҳбар олди-сотди шартномасига чуқур масъулият билан ёндашиши зарур. Президентимизнинг 1995 йил 12 майдаги **"Халқ хўжалигида ҳисоб-китоблар ўз вақтида ўтказилиши учун корхона ва ташкилотлар раҳбарларининг масъулиятини ошириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида"**ги, 1996 йил 24 январдаги **"Тўлов интизомини ва ўзаро ҳисоб-китоблар тизимини мустаҳкамлаш чора-тадбирлар тизими тўғрисида"**ги Фармонлари ва Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 19 июлдаги **"Муддати ўтказиб юборилган дебиторлик қарзлар пайдо бўлганлиги учун вазирликлар, идоралар, хўжалик бирлашмалари ва корхоналар раҳбарларининг жавобгарлигини ошириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"**ги 347-сонли қарори асосан шунга ўхшаш муаммоларни бартараф этиш ва олдини олишга қаратилган.

Яқинда ўтказилган текширув натижаларига кўра, "Ўзматбуотсавдо" ассоциацияси томонидан юқорида кўрсатилган камчиликларга йўл қўйилиб, 2000-2001 йилнинг 1 октябрига қадар жами 399.348.410 сўм миқдордаги муддати ўтган дебиторлик қарзини юзага келтирилгани аниқланди. Бунинг устига дебиторлик қарзини ундириш чора-тадбирларини кўрмасдан ўз ҳолига ташлаб қўйилгани ҳамда 318.790.370 сўмлик дебиторлик қарзининг муддати ўтиб кетган бўлса-да, буни статистик ҳисобот маълумотларида кўрсатилмасдан яширилгани ҳам нохуш ҳолатни юзага келтирган. Мисол тариқасида келтирадиган бўлсак, 2001 йил март ойида Хоразм вилоятидаги "Гурлан агрокимётаъминот"га 4.277.574 сўмлик, "Қўшкўпир агрокимётаъминот"га 1.155.640 сўмлик, Охунбобоев номидаги жамоа хўжалигига 3.990.022 сўмлик ва "Меҳнатобод" жамоа хўжалигига 8.788.399 сўмлик минерал ўғитлар берилиб, 2001 йил март ойида 1.816.574 сўмлик дебитор қарзларни ноқонуний равишда ҳисобдан чиқариш натижасида давлат бюджетига 3.632.315 сўм ялпи даромад солиғи тўланмаган. Шу билан бирга, 2001 йил 30 март куни "Давр-хизмат" шўъба корхонасидан ассоциацияга олинган 6.584.539 сўмлик сарф-харажатлар миқдори нотўғри савдо устамаси олиб борилгани туфайли давлат бюджетига 1.316.908 сўм ялпи даромад солиғини тўлаш амалга ошмаган.

Бундан ташқари, 2001 йил апрел ойида "Восток Продконракт" корхонаси билан тузилган келишув шартномасига кўра 22.377.400 сўмлик даромад солиғи тўланмагани аниқланди.

Шунингдек, "Ўзбекбирлашув" акционерлик жамиятининг 2000 йил 24 март кундаги 21-сонли қарорига асосан Тошкент шаҳар, Жомий-5 мавзесида жойлашган "Холод" акциядорлик жамиятининг бино ва асосий воситалари ассоциация томонидан пул ўтказиш йўли билан 5.828.400 сўмга сотиб олинган. Лекин ассоциация ҳисоб идорасида бу объектни топшириш ва қабул қилиш далолатномалари сақланмаган. Орадан бир йил ўтгандан сўнг ана шу объект 5.100.000 сўмга сотиб юборилиб, қолган 728.401 сўмлик фарқ асоссиз равишда асосий воситаларнинг эскириши ва яроқсизлиги рўкач қилинган ҳолда ҳисобдан чиқарилган. Натижада 72.855 сўм мол-мулк солиғи ҳисоботда кўрсатилмаган ва ассоциация жами 728.401 сўм зарар кўрган. Жумладан, "GL-Ўзбекбирлашув" қўшма корхонаси билан ассоциация ўртасида 2000 йил 28 апрелда банкка корхона кредит шартномасини бажара олмагани туфайли банк ассоциациянинг валюта ҳисобидан 2000 йил август ва 2001 йил феврал ойларида 40.365 АҚШ доллари миқдоридаги маблағни олиб қўйган. Ушбу харажат ҳам "GL-Ўзбекбирлашув" қўшма корхонасининг дебиторлик қарзи ҳисобига киритилмасдан, ноқонуний равишда сир сақланган.

Бундан ташқари, 1999 йил Туркманистон ва Тожикистон давлатлари ҳудудидан олиб ўтилган шакар учун Ассоциация томонидан "Шоштранс" КК, "Узжелдарэксп" ДК ва "АЖСК" ХЖ га жами бўлиб экспедиторлик хизмати учун 22.239.880 сўм тўланган. Лекин Ассоциация ҳисоб рақамига келиб тушиши лозим бўлган 66.57.61 АҚШ доллари хат асосида Латвиядаги "Рига шиппинг ЛДТ" корхонасига экспедиторлик хизмати учун ўтказиб юборилган. Бундан ҳам давлатга 50 фоизлик 33.288.31 АҚШ доллари миқдоридаги мажбурий тўлов тўланмай қолиб кетган. 2001 йил 11 июлда "Мадина-Сарвиноз" фирмасига дастлабки 15 фоиз маблағ келиб тушмасдан олдин Ассоциация қўли очиқлик қилиб, умумий қиймати 5959.8 минг сўмлик чойни бериб юборган. Шундан талабнома асосида 4.404.3 минг сўмлик маблағ ундириб олинган бўлиб, қолган 1.555.5 минг сўм ҳозиргача ундирилмагани ҳам маълум бўлиб қолди. Шунингдек, 2000 йил апрел ойида Россия давлатида фаолият олиб борадиган "Йош-Тош Савдо уйи"га ассоциация ходими Зокир Муҳамедов номидан ҳужжатлар тўлиқ расмийлаштирилиб, умумий қиймати 16 миллион сўмлик, яъни 20 тонна "қуритилган пиёз" сотиб юборилган. Лекин бу маблағ миқдори ҳам дебиторлик қарз ҳисобига олиб борилмасдан ҳисобдан яширилган.

Текширув натижалари тағин шуни кўрсатадики, "Ўзматбуотсавдо" ассоциациясида мавжуд бўлган 399.348.410 сўм миқдордаги муддати ўтган дебиторлик қарздан то бугунги кунга қадар прокуратура аралашуви натижасида 243.572.000 сўм дебиторлик қарзлари, шундан 66.766.000 сўмлик дебиторлик қарзлари моддий товар бойликлари сифатида ва 176.796.000 сўмлиги эса ўзбек миллий валютасида ундириб олинган. Шуни ҳам қўшимча маълумот сифатида келтириб ўтиш жоизки, 2002 йил 30 июлда "Ўзбекматбуотсавдо" ассоциациясининг собиқ раҳари ва бош ҳисобчиси устидан Ўзбекистон ЖК бўйича жиноий иш қўзғатилган.

Хулоса ўрнида келтирадиган бўлсак, давлат корхонаси ёки хўжалигида ҳам ҳар бир сўмнинг ўз ўрни бор. Уни шошмашошарлик ёки оқибатини ўйламасдан сарф-харажат қилишга ҳеч қайси раҳбарга ортиқча имтиёз ёки кафолат берилмаган.

С. НОРХЎЖАЕВ,
ҳуқуқшунос

Faoliyat

БАНКРОТЛИК ЗАРАРИ

Раҳбар уддабуррон бўлса, иш доимо енгил кўчади. Борди-ю, бунинг акси бўлса-чи? Сир эмас, баъзан ўз ишига бефарқ қарайдиган, укувсиз раҳбарлар ҳам учраб туради. Бундай раҳбар ўзинигина эмас, балки қўл остидаги ходимларни ҳам аросатда қолдиради. Чимбой туманида хўжалик ҳисобида иш юритувчи дезинфекциялаш станцияси ўз фаолиятини 1991 йилнинг 17 ноябрида бошлаган. Ўша вақтда станцияга С.Саимбетов бошлиқ қилиб тайинланди.

Таассуфки, С.Саимбетов жамоатчилик ишончини оқлай олмади. Дезинфекциялаш станцияси ҳеч қанча вақт ўтмасдан инқирозга юз тута бошлади. 1999 йилнинг 25 декабридан корхона фаолияти бутунлай тўхтаб қолди. Натижада шу йилнинг 1 январига келиб, дезинфекциялаш станциясининг кредиторлик қарзи 5 миллион 367 минг, дебиторлик қарзи эса 5 миллион 690 минг 500 сўмни ташкил қилди.

Нима учун корхонада бундай кўнгилсиз ҳолат юз берди, дерсиз? Бунга айланма харжлар қоидага мувофиқ амал қилинмагани, дезинфекциялаш ишлари олдиндан пул тўловисиз бажарилгани ёки корхонада молия-хўжалик ишлари талаб даражасида олиб борилмагани асосий сабаб бўлган. Бундан ташқари, жамоа раҳбари корхонанинг банкротлик ҳолатида эканини била туриб, ундан қутулиш чораларини кўрмаган. Аксинча, ўзини солиқ тўловларини тўлашдан панага олиб қочган.

"Банкротлик тўғрисида"ги Қонунининг 3-моддасида юридик шахснинг пул мажбуриятлари бўйича кредитор талабларини қондириш ёки мажбурий тўловларни олти ой ичида амалга ошириш имкони бўлмаса, банкротлик ҳолати эълон қилиниши уқтирилади. Шунга кўра, дезинфекциялаш станцияси кредиторлари корхонани банкрот деб эълон қилишни сўрашди. Шундан сўнг хўжалик суди қонун талабларига асосланиб, туман дезинфекциялаш станциясини банкрот деб эълон қилди. Шунингдек, корхона ҳисобидан энг кам ойлик иш ҳақининг 20 баробар миқдорида давлат божи, унинг раҳбари С.Саимбетов ҳисобидан эса 33532 сўм жарима ва хўжалик суди ҳисобига 5918 сўм пул ундирилди.

Банкротлик раҳбар иш фаолиятини салбий баҳолашга имкон беради. Ҳозирги кунда банкротликка учрамаслик учун раҳбар ходимда фаоллик, тиришқоқлик ва ҳушёрлик сингари хусусиятлар жамулжам бўлиши талаб этилади. Шундай раҳбаргина ўзига билдирилган ишончни оқлаши ва бошқаларни ҳам ноқулай аҳволга туширмаслиги мумкин.

Ўз мухбиримиз

ЛОҚАЙДЛИК ВА НОЎРИН ҚАРОР

Ризаҳмад Бурҳонов Нукус шаҳар давлат солиқ инспекциясида бинойидек ишлаб келарди. Аммо ўйламасдан босилган бир қадам унинг юзини шувут қилиб, обрўсини тўкиб қўйди.

Одатга кўра, Ризаҳмад ишга борганда бошлиқдан "Онимлер" хусусий корхонаси фаолиятини текшириш ҳақидаги буйруқ олди. Аввалига текширув анча қизғин тусда олиб борилган бўлса-да, 4-14 март кунларига мўлжалланган текширув муддатидан олдин тугатилди.

Ризаҳмад корхонага тегишли ҳисобот материалларини қўлтиғига қистирдида, эрта-индин қайтиб келишни хаёл қилиб, уйига жўнади. Бироқ на эртаси, на индини, на кейинги ҳафтада ҳам у қорасини кўрсатмади. Назоратчи апрел ойи охирига қадар зарурий ҳужжатларни уйида сақлаб, тадбиркорлар иш фаолиятига тўсқинлик қилганини ўйламади. Бинобарин, **"Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида"**ги Қонун талабларига кўра, текширишга чиққан масъул ходимда режа нусхаси, режага асосан белгиланган текширув муддати ва текшириш олиб боришга рухсат қилинган буйруқ бўлиши шарт. Шунингдек, мазкур қонуннинг 16-моддасига биноан, ходим текширишни бошлашдан олдин хўжалик юритувчи субъектларни ушбу зарурий ҳужжатлар билан таништириши, "Текширишларни рўйхатга олиш Китоби"ни тегишли тартибда тўлдириши лозим. Афсуски, Ризаҳмад бу қоидаларнинг ҳеч бирига амал қилмади.

Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги "Ишонч" телефони орқали қилинган илтимоснома асосида мана шу вазиятни ўрганиб чиқиб, Ризаҳмад Бурҳонов ўтказган текшириш ноқонуний тарзда олиб борилганини аниқлади. Шундан кейин жиноят ишлари бўйича Нукус шаҳар судига Ризаҳмад Бурҳоновни маъмурий жавобгарликка тортиш ҳақида тақдимнома киритилди. Суд қарори билан Ризаҳмад Бурҳоновга 27615 сўм миқдорида жарима солиниб, эгаллаб турган вазифасидан озод қилинди.

Худди шундай ҳолат Қонликўл туманида ҳам рўй берди. Туман давлат солиқ инспекцияси "Орнек" фермер хўжалигини Қуламет Жиров номидаги ширкат хўжалигини дебитор қарзга туширганликда айблайди ва фермер хўжалик раҳбарига Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг 175-моддаси 3-банди билан 34300 сўм ҳажмида жарима белгилайди. Мазкур иш юзасидан вазирлик хўжалик судига даъво аризаси киритди. Суд фермер хўжалигини айбсиз деб топиб, ширкат хўжалиги ҳисобидан унинг фойдасига 830835 сўм миқдорида асосий қарз, 136243 сўм миқдорида устама тўлов ундириш ҳақида қарор қабул қилди. Туман давлат солиқ инспекцияси бошлиғи К. Пирназаров "Орнек" фермер хўжалигига етказилган маънавий зарар учун 34300 сўм тўлашга мажбур бўлди.

Мамлакатимизда кичик ва ўрта бизнес ривожланаётган тадбиркорлик ҳуқуқ ва манфаатларини ишончли ҳимоя қилинаётган бир пайтда бу каби ғайриқонуний хатти-ҳаракатлар содир этилишини оқлаб бўлмайди. Зеро, назорат қилувчи идора ходимлари қонун талабларига эгри назар билан қараса, бошқалардан нима кутиш мумкин дейсиз?! Чунки озгина лоқайдлик ва ноўрин қарор қабул қилиш туфайли энди-энди ҳаётимизда ўзига хос ўрин эгаллаётган хусусий корхона, фермер хўжаликлар зарар кўриши ёхуд сарсон бўлиши мумкин. Бу эса тадбиркорнинг дадил ҳаракат қилиши ва янги режалар тузишида тўсқинлик яратиши табиий.

Шунинг учун бунга ҳеч қачон йўл қўймаслик керак. Шундагина тадбиркорда қонунларга нисбатан ишонч қатъийлашади.

Тожимурод ЭШМУРОДОВ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Замонлар уйғунлиги

Tahlil ko`zgusi

ТАДБИРКОР ВА ТАРАҚҚИЁТ

ЎНИНЧИ МАЪЛУМОТ

Адлия вазирлиги ходимлари томонидан Наманган вилоятида фаолият кўрсатаётган 1983 нафар тадбиркор ўртасида сўров ўтказилди.

Шуни айтиш керакки, сўровда иштирок этган тадбиркорларнинг 561 нафари (28,3%) якка тартибдаги тадбиркорлар, 439 нафари (22,1%) фермер хўжаликлари, 327 нафари (16,5%) микрофирма, 313 нафари (15,8%) кичик корхоналар, 173 нафари (8,7%) ўрта бизнес субъектлари аъзоларидан иборат.

Тадбиркорларнинг 1481 нафари (74,9%) давлат рўйхатидан ўтказишда турли хил тўсиқлар мавжуд эканини таъкидлашган. Жумладан, уларнинг 599 нафари (30,2%) 1 ой муддатда, 117 нафари (6,0%) 2 ой муддатда, 79 нафари (4,0%) 3 ой муддатда, 35 нафари (1,8%) 6 ой муддатда, 22 нафари (1,1%) 1 йилда, 18 нафари (1,0%) 1 йилдан ошиқроқ муддатда давлат рўйхатидан ўтказилган. Шунингдек, сўров натижасида тадбиркорлардан қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган ортиқча ҳужжатларни талаб этилгани маълум бўлди. Масалан, сўровда қатнашган тадбиркорларнинг 482 нафаридан (24,3%) кредит ажратиш, 439 нафаридан (22,1%) ер ажратиш, 396 нафаридан (20%) лицензия (рухсатнома) олиш, 369 нафаридан (18,6%) давлат рўйхатидан ўтиш, 302 нафаридан (15,2%) ҳисобот қабул қилишда ортиқча ҳужжатлар талаб қилинган.

Маҳаллий давлат идоралари томонидан турли хил жамғарма ва тадбирларга, шунингдек, газета ва журналларнинг обунасига тадбиркорларнинг маблағлари мажбурий равишда жалб этилган ҳолатларга ҳам йўл қўйилган. Хусусан, сўровда иштирок этган тадбиркорларнинг 829 нафари (41,8%) пул маблағлари баён этилган тадбирларга ўзларининг розилигисиз ишлатилганини билдиришган.

Бундан ташқари, сўров натижаларининг таҳлили тегишли идоралар томонидан тадбиркорлик субъектларидан ҳисоботларни қабул қилишда белгиланган муддатларга риоя қилинмаётганини кўрсатмоқда. Жумладан, сўралганларнинг 473 нафари 2 кун, 501 нафари 3-5 кун, 103 нафари 5-10 кун, 40 нафари 10 кундан кўп муддатда ҳисобот топшириш учун вақт сарфлашган.

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш амалдаги қонун ҳужжатлари билан қатъий тартибга солинган бўлса-да, назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар томонидан тадбиркорлик субъектлари фаолияти ноқонуний равишда текширилган. Ўтказилган сўров давомида бундай ноқонуний текширишлар 491 марта солиқ, 424 марта давлат санитария-эпидемиология, 217 марта ёнғинга қарши кураш, 151 марта ҳокимият, 255 марта ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар томонидан ўтказилгани аниқланган. Қонун талабларига кўра, текширишлар бир йилда бир маротаба ўтказилиши лозим бўлса-да, айрим идоралар ушбу тартибга риоя этишмаяпти. Масалан, сўралган тадбиркорларнинг 411 нафари бир йилда 2 марта, 502 нафари 3-5 марта, 133 нафари 6-10 марта, 22 нафари 10 мартадан кўп текшириш ўтказилганини таъкидлашган. Шунингдек, 693 та ҳолатда текширувчилар текшириш ўтказиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатларини тадбиркорга танишиш учун тақдим этмаган.

Энг асосийси, тадбиркорлик субъектларини текширишга келган назорат қилувчи идоралар ходимларига "Текширишларни рўйхатга олиш Китоби" тўлдириш учун тақдим этилганда, 744 ҳолатда улар текшириш ўтказмай қайтиб кетишган. Тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиши лозим бўлган назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ходимларининг ўзи бузаётгани афсусланарлидир. Масалан, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ходимлари томонидан 478 та ҳолатда жиноят иши қўзғатилмаган бўлсада, тадбиркорларнинг фаолияти текширилган. Шунингдек, сўровда иштирок этган тадбиркорларнинг 751 нафари тадбиркорлар фаолияти билан боғлиқ бўлган масалалар бўйича ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат идораларининг мансабдор шахслари томонидан хизмат хоналарига чақирилганини айтишган. Шунингдек, сўровда иштирок этган тадбиркорларнинг 532 нафари норасмий шахслар томонидан уларнинг фаолиятини тўхтатиш билан қўрқитиш ёки бошқа шаклларда тазйиқ ўтказиш ҳолатлари мавжудлигини таъкидлашган. Жумладан, сўровда қатнашган тадбиркорларнинг 539 нафари кредит олиш, 453 нафари ер ажратиш, 419 нафари солиқ идоралари текширганда, 312 нафари хусусийлаштириш жараёнида, 197 нафари давлат санитария идоралари текширганда, 184 нафари лицензия (рухсатнома) олишда, 174 нафари божхона расмийлаштирувида, 160 нафари ёнғин назорати идоралари текширганда, 152 нафари қонунда белгиланган имтиёзлардан фойдаланишда, 145 нафари бозорда савдо жойи олиш, 12 нафари рўйхатдан ўтиш, 98 нафари ҳисоботлар топшириш, 62 нафари биноларни ижарага олиш, 57 нафари хомашёга рухсат олиш, 147 нафари ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар текширганда, 69 нафари энергия назорат идоралари текширганда, 41 нафари савдо қилиш учун рухсатнома олиш, 53 нафари архитектура органларидан қурилиш учун рухсатнома олиш, 27 нафари бино ва иншоотларни кадастр хизматида рўйхатдан ўтказиш, 41 нафари электр тармоғига уланиш учун рухсатнома олиш, 29 нафари газ тармоғида уланиш учун рухсатнома олиш, 45 нафари мухр тайёрлаш учун рухсатнома олиш, 11 нафари Ташқи иқтисодий алоқалар вазирлигида шартномани рўйхатга олиш, 132 нафари бошқа ҳолларда таъмагирликка дуч келганини қайд этишган.

Сўровда иштирок этган тадбиркорларнинг 737 нафари банкдаги ўз маблағларидан эркин фойдалана олмаётганини, 848 нафари эса шартномага асосан топширган маҳсулот (хизмат)лари учун пулини ўз вақтида ололмаётганини билдиришган.

Яна шуни айтиш жоизки, Адлия вазирлиги ишчи гуруҳи томонидан 2002 йилнинг июн ойида Наманган вилоятида тадбиркорлар ва хусусий мулк эгаларининг ҳуқуқ ҳамда қонуний манфаатларига риоя этилиши ва тадбиркорликни ривожлантиришга доир қонун ҳужжатларининг бажарилиши ҳолати ўрганилганда, тадбиркорлик субъектлари ўртасида ўтказилган сўровда қайд этилган салбий ҳолатларнинг аксарияти ўз исботини топди. Масалан, Чортоқ туман ДСИ томонидан амалдаги қонунчилик билан белгиланган имтиёзлар қўлланилмай, юридик шахсларнинг ҳисоб рақамларидан мавжуд пул маблағлари асоссиз равишда тўлов топшириқномалари билан олиб қўйилаётгани аниқланди. Жумладан, солиқ учун ягона ер солиғидан имтиёзда бўлган айрим фермер хўжаликларидан тўлов топшириқномаси билан пул маблағлари ундирилган. Масалан, "Аббос" фермер хўжалигидан тўлов топшириқномаси билан 17 апрел куни ноқонуний равишда 2075 сўм ундирилган. Шунга ўхшаш "Бувамирза" фермер хўжалигидан ҳам 30179 сўм 96 тийин, "Шодмонали ота" фермер хўжалигидан 8802 сўм ундирилган.

Тўрақўрғон туман ветеринария бўлими томонидан "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида"ги Қонуннинг 9-моддаси талабига зид равишда хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини ноқонуний равишда текшириш ва аниқланган ҳуқуқбузарлик ҳолатлари юзасидан текшириш ҳамда аниқланган ҳуқуқбузарлик ҳолатлари юзасидан чиқарилган қарорлари МЖТКнинг 309-моддаси талабларига жавоб бермаслик ҳолатлари мавжудлиги аниқланди. Жумладан, ветеринария бўлимининг участка мудири А. Аҳмедов республика назорат идоралари фаолиятини мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг рухсатисиз ва буйруқсиз 25 март куни "Ғайрат" жамоа хўжалигининг сут-товар фермасида ноқонуний текшириш ўтказиб, фермада ветеринария-санитария қоидаларига риоя қилинмаганлиги учун ферма мудири М. Исомхоновга нисбатан маъмурий баённома тузиб, МЖТКнинг 109-моддаси билан уни 1200 сўм миқдорида жаримага тортган.

Кўриниб турибдики, тадбиркорлик фаолиятига тўсқинлик қилиш, ноқонуний аралашиш ҳоллари ҳали тўлиқ барҳам топгани йўқ. Бу эса замон ва қонун талабини писанд этмасликдир. Шу боис бу каби иллатларга қарши жиддий равишда курашиш зарур.

С. СУЛТОНОВ,
Адлия вазирлигининг масъул ходими

Mavzuga qaytib

"АЙБИМИЗ БЎЛСА, АЙТИНГ..."

Газетамизнинг шу йил 9 июл куни чоп этилган "Раис шикоят ёзди!" сарлавҳали мақола чоп этилган эди. Мақолада Сурхондарё вилоятининг Шўрчи туманидаги Т. Бердиев номидаги жамоа хўжалиги ва шу хўжалик ҳудудида жойлашган "Оллоҳиёрохун" номидаги кўп тармоқли хусусий савдо-харид ва ишлаб чиқариш фирмаси ўртасидаги тортишув қаламга олинган эди. Яқинда таҳририятимизга "Оллоҳиёрохун" стевия экспрементал фермер хўжалиги раҳбари Ҳикматилла Аллаёров ҳам шикоят мактуби билан мурожаат қилди. Биз унинг шикоятини ўрганиб чиқиб, иккинчи томоннинг фикри сифатида газетамизда чоп этишга аҳд қилдик. Зеро, матбуот холис фикр минбаридир.

Ҳурматли таҳририят!

Аввало сўзимни стевия қандай ўсимлик, деган саволга жавоб беришдан бошласам. Чунки бу ўсимликни мен шунчаки ҳавас учун етиштираётганим йўқ. Балки Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 14 мартдаги 102-ф фармойишида мамлакатимиз шароитида стевия ўсимлигини етиштиришни йўлга қўйиш назарда тутилган. Стевия тажриба сифатида нафақат Шўрчи туманида, балки мамлакатимизнинг бошқа вилоят ва туманларида ҳам ўстирилмоқда. Фақат биз стевияни қаламчадан эмас, очиқ дала шароитида олинган уруғдан кўпайтираяпмиз. Олимларимизнинг фикрича, уруғдан униб чиққан стевия ўсимлигининг илдиз системаси попукли-ўқ илдизли бўлиб, ҳар иккаласида ҳам икки хил қўшимча илдизлар мавжуд бўлади. Бири сўрувчи қўшимча илдиз бўлиб, бу илдиз ўсимликни сув ва унда эриган озиқ моддалар билан таъминлайди. Иккинчиси эса озиқ моддалар тўпловчи илдиз ҳисобланади. Бу илдиз ўсимлик қиш ойларида фенологик тиним ҳолатига кетганда ер ости қисмида жойлашган куртакларни озиқ моддалар билан таъминлайди, бу эса ўсимлик қишда сақланиб қолишга имкон яратади. Ўқ илдиз тупроқнинг 20-25 см чуқурлигигача етиб боради. Ҳаво ҳарорати 9-11 С° совуқ бўлганда ҳам уруғдан униб чиққан стевия ўсимлик тупларининг тупроқ остки қисми тирик қолади.

Бундан кўзланган мақсад —бизнинг иқлим шароитимизда етиштирилган стевияда гликозид моддаси унинг ватани бўлмиш Парагвайдагига нисбатан анча юқори бўлар экан. Энг муҳими, стевиядан қандли диабет касаллигини даволаш учун қимматбаҳо малҳам олинади. Жаҳон бозорида ҳам у жуда қимматли маҳсулот ҳисобланади. Бизнинг дастлабки етиштирган ҳосилимиз ҳам 2000 йилнинг 16 майида 0240 сонли шартнома билан Словакия Республикасининг "Агроконсулстевия" фирмасига экспорт қилинган. Айни пайтда мазкур фирма билан ҳамкорликни йўлга қўйиш, хўжалик ҳудудида қўшма корхона ташкил тузиш юзасидан амалий ишлар олиб бораяпмиз.

Энди асосий масала — Т.Бердиев номидаги жамоа хўжалиги бошқарув раисининг таҳририятга йўллаган шикоят хатига келсак, келинг, гапни бошидан бошлайлик. Фирма бошқарувиТ. Бердиев номидаги жамоа хўжалиги раиси Ў. Чўтбоев номига **"Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"**ги Қонуннинг 12-моддасидан келиб чиқиб, 1999 йил 15 январда ўзининг № 01-сонли алоқа хати орқали Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 14 мартдаги 102-ф сонли фармойиши талаблари асосида стевияни кенг майдонларга экиб, келгусида аҳоли истеъмоли учун зарур бўлган ширинлик хомашёси ҳамда дори-дармонлар ишлаб чиқариш ва шу асосда ортиқча меҳнат ресурсларни иш билан таъминлаш мақсадида оферта (шартнома тузиш ҳақида таклифи)ни йўллайди. Оферта 1999 йил 15 январ куни жамоа хўжалик бошқаруви томонидан қабул қилинган бўлиб, 19 январда хўжалик бошқарувининг 01-сонли алоқа хати орқали акцепланган, яъни хўжаликнинг суғориладиган ер майдонидан стевия ўсимлигини доимий экиш учун ер ажратиб бериш шартномасини тузишга розилик билдирилган.

Ширкат хўжалиги бошқаруви раиси шикоятида "Бу пайтда хўжалик санация қилинган эди. **"Қишлоқ хўжалиги корхоналарини санация қилиш тўғрисида"**ги Қонунга асосан санацияга тушган хўжаликнинг фирмага ер ажратиши мумкин эмас эди. Шу боисдан вилоят прокурори зудлик билан қонун бузилишини бартараф этиш учун вилоят ҳокими номига 1999 йил 4 август куни 7-6-99-сонли протест келтиради. Ушбу протестга асосланиб вилоят ҳокими 16 август куни ўзининг 106 ф-сонли фармойишини бекор қилиш ҳақида қарор чиқаради. Ана шу қарор асосида Шўрчи туман қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармаси "Оллоҳёрохун" фирмасининг экин режасини бекор қилиш ва 50 гектар ерни жамоа хўжалигига қайтариб бериш ҳақида буйруқ чиқарган. У вилоят қишлоқ ва сув хўжалиги бошқармаси томонидан тасдиқланган. Шунингдек, туман прокурорининг протести асосида туман ҳокими ҳам ерни қайтариб бериш ҳақида қарор чиқаради", дейилади.

Тўғри, бу масала юзасидан вилоят прокурори 1999 йил 4 августда 7-5-99-сонли протест келтирган. Лекин масаланинг нозик жиҳати шундаки, бу протест 1999 йил 4 июндаги № 106-ф сонли фармойишнинг фақат 1,2-бандларини бекор қилиш ҳақида эди. Қолаверса, "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"ги қонуннинг 12-моддаси талабларига амал қилинган ҳолда хўжалик шартномаси тузилган деб ҳисобланади. Ниҳоят, қонун талаби доирасида ўзаро келишув шартномаси тузилганлиги учун **"Прокуратура тўғрисида"**ги қонуннинг 25-моддасини қўллаб вилоят прокурори фармойишнинг 1,2-бандларини бекор қилиш тўғрисида протест билдирган. Шартноманинг 3-4 бандлари эса ўз кучида қолдирилган. Ана шундан келиб чиққан ҳолда, туман қишлоқ ва сув хўжалик бошқармаси ўзининг 1999 йил 15 ноябрдаги 1/377 сонли алоқа хати орқали вилоят қишлоқ ва сув хўжалик бошқармасидан фирма ихтиёридаги ерга қўшимча буғдой экиш учун сараланган уруғ сўраган. Ўз навбатида вилоят қишлоқ ва сув хўжалик бошқармаси 1999 йил 18 ноябрдаги 1011-сонли хати орқали вилоят дон маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳиссадорлик уюшмасидан фирма ихтиёридаги ерга буғдой экиш учун семссуда ҳисобидан уруғлик буғдой ажратди. 37 гектар ер майдонида кечикиб бўлса-да, декабр ойида уруғ қадаганимизга қарамай, семссуда шартномаси 110 фоиз, эркин топширув шартномаси эса 104 фоизга бажарилган. Шунингдек, туман қишлоқ ва сув хўжалик бошқармасининг 2000 йил 1 майдаги 7/257-сонли кўрсатмаси билан май ойида 3 гектар ерга пахта экилди, сув етишмаганлигидан шартномавий режа 72 фоизга бажарилди. Туман прокурори эса 2000 йил 25 феврал куни 7/1-2000-сонли протести билан туман ҳокимининг 2000 йил 4 февралдаги 98-сонли қарори вилоят ҳокимининг 1999 йил 16 августдаги 219-сонли қарорига зид равишда ноқонуний чиқарилганлиги, яъни қарорнинг 2 бандида фирмага стевия ўсимлигини етиштириш учун келгусида олинадиган хомашёни қайта ишлашни **"Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий-ҳуқуқий базаси тўғрисида"**ги Қонун талабларига амал қилган ҳолда ташкил этиш топширилган бўлса-да, туман ҳокими фирмадан 50 гектар ер майдонни асоссиз олиб, жамоа хўжаликка қайтариб бериш тўғрисида қарор қабул қилганлиги учун бекор қилишни талаб қилиб, ўзаро тузилган шартнома шартлари суднинг қонуний қарорлари асосида бекор қилиниши кераклигини кўрсатган эди. Ниҳоят, 2000 йил 3 март куни туман ҳокими 187-сонли қарори билан ўзининг нотўғри чиқарган 98-сонли қарорини бекор қилиб, Т. Бердиев номидаги жамоа хўжалиги ташқи бошқаруви раиси Ў. Чўтбоев ва "Оллохёрохун" фирмаси раҳбари Ҳ. Аллаёровга стевия ўсимлигини етиштириш ва келгусида ундан фойдаланадиган хомашёни қайта ишлашни қонун талабларига амал қилган ҳолда ташкил этиш топширди.

Шундан кейин 2000 йил 22 майда жамоа хўжалиги ташқи бошқаруви билан узоқ муддатга 02-сонли ижара шартномаси тузилди. Агар санация қонунида умумий йиғилиш қарорига амал қилинадиган бўлса, унда ҳурматли раис шу жанжалларни келтириб чиқариш учун атайлаб умумий йиғилиш қарорларини чиқармаган кўринади.

2000 йил 31 март куни жамоа хўжалиги ташқи бошқарув раиси Ў. Чўтбоев 40-сонли даъво аризаси билан вилоят хўжалик судига мурожаат қилди. Вилоят хўжалик суди даъвогарнинг даъвосини атрофлича кўриб чиқди. Лекин унинг даъвоси асоссиз эканлиги учун рад этди. Шунингдек, туман ҳокимининг 2000 йил 4 февралдаги 98-сонли қарорини ҳам бекор қилди ва туман қишлоқ сув хўжалиги бошқармаси зиммасига 50 гектар ернинг пахтасини жамоа хўжаликнинг режасидан чиқаришни юклади.

Ширкат хўжалиги бошқарув раиси шикоятида «стевиядан ҳосил ололмаган "Оллоҳёроҳун" фермер хўжалиги 2001 йил декабр ойида ширкат хўжалигини атайлаб сув бермаганликда айблаб судга беради. Вилоят хўжалик суди даъвогар келтирган далилларни чуқур текшириб кўрмасдан ширкат хўжалиги ҳисобидан фермер хўжалиги фойдасига 1291000 сўмлик маблағни ундириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқаради», дейилган. Шунингдек, «фирма ширкат хўжалиги билан бор-йўғи 3 гектар ерни сув билан таъминлаш ҳақида ички шартнома тузган, холос», дейилади. Ҳақиқатан эса фирма жамоа хўжалиги ташқи бошқаруви билан 53 гектар ерни суғориш учун ички сув таъминоти шартномасини имзолаган. Мазкур ҳужжатларга асосан, 2001 йил 22 сентябрда фермер хўжалиги бошқарувининг Адлия вазирлигига ёзилган 15-сонли илтимосномаси бўйича вилоят адлия бошқармаси мавжуд ҳужжатларни тўлиқ таҳлил қилиб чиқиб, фермер хўжалиги манфаатини кўзлаб етказилган зарарни жавобгар Т.Бердиев номидаги ширкат хўжалигидан ундириш учун 2001 йил 1 ноябрда вилоят хўжалик судига 872-сонли даъво аризасини киритган. Вилоят хўжалик суди тўплаган иш материалларини атрофлича ўрганиб чиқиб, даъвогарнинг даъвоси асосли эканини аниқлаб, 2001 йил 29 декабрда 01-1862/5 сонли иш бўйича даъво қисман қаноатлантирди. Яъни олиниши лозим бўлган фойдадан 1291000 сўмини ундириш ҳақидаги ҳал қилув қарори чиқарди. Даъвогарнинг ҳал қилув қарори устидан билдирган апелляция шикояти вилоят хўжалик судида кўрилмагач, 2002 йил 13 мартда Олий хўжалик судига 169-Ф 6-сонли кассация шикояти қилинади. Олий хўжалик суди 2002 йил 2 апрелда "01-1862/5 сонли ишда тўпланган ҳужжатлар асосида даъвогарнинг даъвоси ўз тасдиғини топган бўлсада, вилоят хўжалик суди ХПК кодексининг 61 моддаси талабларига хилоф равишда ишдаги далилларни тўлиқ ва холис текшириб тегишли баҳо бермасдан асоссиз хулосага келгани, даъвогар томонидан 13 гектар ерга экилган стевия кўчати сувсизлик оқибатида нобуд бўлиши туфайли олинмаган фойда ва кетган сарф-харажатлар сифатидаги зарарни ундириб бериш сўралган бўлсада, олинмаган фойдани ундириш тўғрисида хулосага келгани ҳолда даъвонинг 13 гектар ерни ҳайдаш, экиш, ишлов бериш ва бошқа сарф-харажатларни ундириш ҳақидаги қисми эса муҳокама қилинмаган, яъни рад этиш ёки қаноатлантириш масаласи очиқ қолганлиги, бундан ташқари, суд ишга аҳамиятли ҳолатларни аниқлаш учун фермер хўжалигига етказилган зарар миқдорини ойдинлаштириш чораларини кўрмаганлиги, иш бўйича мутахассис ёки эксперт хулосаси олинмаган"лиги сабабли қабул қилинган ҳал қилув қарорини бекор қилиб, ишни янгидан кўриб чиқиш учун вилоят хўжалик судига қайтарди. 2002 йил 22 августда вилоят хўжалик суди ишни қайтадан кўриб чиқди ва бизнинг даъвомизни қисман қаноатлантирилиб, ҳал қилув қарори чиқариб берди. Жумладан, мазкур ҳал қилув қарорида шундай дейилган: "Жавобгар Шўрчи тумани Т. Бердиев номидаги ширкат хўжалигининг асосий фаолиятидан даъвогар Шўрчи тумани "Оллохёрохун" стевия экспрементал фермер хўжалигининг фойдасига 2073500 сўм олиш лозим бўлган фойда, 1998848 сўм сарфланган харажатлар ундирилсин. Даъвонинг қолган қисми рад этилсин".

Ҳурматли таҳририят ходимлари! Бор гап мана шундан иборат. Сиз ўз газетангиз саҳифаларидан ширкат хўжалигимиз раиси Б. Алиқуловнинг шикоят хатига ўрин берганингиз каби менинг ушбу мактубимни ҳам эътиборсиз қолдирмайсиз, деган умиддаман. Раис «бобо»дан сўрайдиган саволимиз эса битта: бизнинг йўлимизга тўғаноқ бўлишдан олдин айбимиз бўлса, айтинг?!..

Ҳикматилла АЛЛАЁРОВ,
"Оллохёрохун" стевия экспрементал фермер хўжалиги раҳбари

Huquqiy ma`rifat

ҲАҚИҚАТ ТАМОЙИЛИ

У ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ҚАНДАЙ ЎРИН ТУТАДИ?

ИККИНЧИ МАҚОЛА

Адолат ғояси нафақат жиноят-процессуал фаолиятнинг провард натижаси ҳақидаги тушунчани, балки унга эришиш воситаларининг ҳам шу мезонга мос шаклда бўлишини тақозо этади. Олий Мажлиснинг иккинчи чақириқ олтинчи сессиясида Жиноят-процессуал Кодексига киритилган "Ярашув тўғрисида"ги ишларни юритиш моҳият-эътибори билан ана шу тамойилни янада мустаҳкамлашга хизмат қилди. Бироқ мазкур юритув шаклининг ҳали кўплаб назарий муаммолари мавжудки, шулардан асосийси айбланувчи (гумон этилувчи, судланувчи) ва жабрланувчининг ярашганлиги натижасида юритиладиган ишларда шахс процессуал муносабатининг вужудга келишидаги процессуал мавқе масаласидир. Бу ўринда гап агар айрим тоифадаги жиноят ишлари айбланувчи (гумон этилувчи, судланувчи) ва жабрланувчининг ярашганлиги туфайли тугатилиши мумкинлигини қонун чиқарувчи эътироф этгани ҳолда ана шундай ишларнинг вужудга келишида пайдо бўладиган ҳолатлар ҳақида кетмоқда. Мисол учун айтадиган бўлсак, жиноий таъқиб масаласини фуқароларнинг хоҳиш-истаги ва иродасига боғлиқ ҳолда ҳал этиш мумкин ёки мумкин эмаслиги ҳали тўлиқ ечимини топмаган. Бу каби мулоҳазалар айниқса жиноят процессига хусусий айблов юритуви шаклини жорий этиш масаласига тааллуқлидир.

Жиноят процессининг моҳиятини белгилайдиган **иккинчи** аниқлов эса махсус-процессуал тушунчани ташкил этади. Бу тушунчанинг мезонлари ЖПКнинг 455-моддасида белгиланган бўлиб, унга кўра, суд қабул қиладиган ҳукм қонуний, асосли ва адолатли бўлиши шарт. Аниқроқ қилиб айтадиган бўлсак, қонун чиқарувчи бу модданинг мазмунига мувофиқ адолат тушунчасини қонунийлик ва асослилик каби процессуал категориялардан алоҳида тушунчага ажратади. Мазкур моддада таъкидланишича, ҳукм қонуннинг барча талабларига амал қилган ҳолда чиқарилган бўлса, қонуний, агар у ишнинг ҳақиқий ҳолатига монанд тарзда, яъни иш бўйича ҳақиқат аниқланган бўлса, асосли деб эътироф этилиши лозим.

Қонун чиқарувчи бу моддада адолат категориясини фақат айбдорга тайинланадиган жазо тушунчасига нисбатан қўллайди. Шу боис жазони қўллашда айбдор қилмишининг ижтимоий хавфлилик даражаси ва шахсини эътиборга олиш тавсия этилади.

Мазкур қонун меъёрининг мантиқий асосини таҳлил этадиган бўлсак, ҳукмнинг асосли, яъни ҳақиқат аниқланган ҳамда адолатли жазо тайинланиши ҳақидаги тушунчалар амалда бир-бирини тақозо этувчи уйғун тушунчалар экани маълум бўлади. Чунки адолатли жазо фақат ҳақиқат ўрнатилганидагина тайинланиши, ҳақиқатнинг аниқланиши эса адолатли жазо тайинлаш учун пойдевордир.

Энди суд акти – ҳукмнинг қонуний бўлиши ва адолат ўртасидаги мувозанат ҳақида мушоҳада юритадиган бўлсак, "адолатли жазо" ва "қонун асосида белгиланган жазо" тушунчалари ўртасида назарий жиҳатдан фарқ мавжуд бўлиши мумкин. Бошқача айтганда, қонун асосида тайинланган жазо ҳар доим ҳам адолатли бўлмаслиги сингари адолатга мос жазони тайинлаш мақсади эса доим ҳам қонунда ўз аксини топавермайди.

Хусусан, "жиноий жавобгарлик" муаммоси асосан жиноий жавобгарликнинг бирламчи унсурлари – қилмиш учун айбнинг мавжудлиги ҳамда қилмишни содир этганнинг шахсига оид муаммолар билан боғлиқ. Бу борада фикр юритган баъзи ҳуқуқшунослар жазога тортиш учун шахс омилини етарли мотивацияга эга эмас деб ҳисобласа, айримлар шахс омили, яъни унинг "ижтимоий хавфли"лиги жавобгарликка тортишнинг асосий мезонларидан бири эканлигини таъкидлашади.

Маълумки, жиноий жавобгарликнинг ҳуқуқий белгиси шахс томонидан жиноят қонунида белгиланган ижтимоий хавфли ҳаракатнинг содир этилишидир. Бу тушунча жиноий қилмишни содир этган шахс зиммасига жамият томонидан жазога тортилиш мажбурияти юклатилади, деган маънони англатади. Шу боис жиноят ҳуқуқи фанида қўлланиладиган жиноий жавобгарлик тушунчаси аслида жазога тортилиш, жазоланиш тушунчасини англатади. Аммо Жиноят Кодексига биноан шахс фақат айб учун жавобгар бўлиши мумкин (9-модда).

Мазкур қоида мантиқий тарзда икки кўринишдаги хулосага келишга асос бўлади. Уларнинг биринчиси преюдиция деб аталиб, у шахс фақат айбдорлиги исбот этилган қилмиши учунгина жавобгар бўлиши мумкинлигини назарда тутади. Иккинчи кўриниш шундан иборатки, бунда шахс фақат айбли қилмиши учунгина жавобгар бўлади. Яъни шахс фақат юз берган ҳодисанинг оқибати учун айбли бўлганлиги сабабли жазога тортилади (ЖК 16-модда). Шундан келиб чиққан ҳолда жиноят ҳуқуқида жавобгарлик деганда шахснинг айби аниқланганлиги ҳамда у фақат ўзининг қилмиши натижасида юз берган оқибат учун келиб чиқиши тушунилади.

Шу билан бирга мазкур илмий мунозаранинг асосида шахс омилининг муҳим ўрин тутишини айтиб ўтиш лозим. Жиноят Кодексининг 34-моддасига мувофиқ, унинг махсус қисмида кўзда тутилган жиноий қилмишларни тартибловчи моддаларда белгиланган. Бунда шахснинг ижтимоий хавфлилик мақоми жавобгарликнинг даражасига, демакки, тайинланадиган жазо ҳажмига бевосита таъсир этувчи мезон ҳисобланади.

Бироқ қонун чиқарувчининг мазкур ёндашуви жуда баҳсли бўлиб, амалиётда у ўзини тўлиқ оқламаяпти. Жумладан, ҳаётда жуда кўп учрайдиган воқеа — ўта хавфли рецидивист томонидан содир этилган қилмиш, ўзининг ижтимоий хавфлилик даражасига кўра биринчи маротаба жавобгарликка тортилган шахснинг қилмишидан хавфи жиҳатдан анча кам бўлиши мумкин. Лекин уларга тайинланадиган жазо эса деярли бир хил. Бу эса ижтимоий хавфи кам қилмишни содир этган хавфли ёки ўта хавфли рецидивист шахсга тайинланадиган жазонинг ниҳоятда оғирлигидан далолатдир.

Масалан, ЖКнинг 97-моддаси 1-қисмида айтилишича, айбни оғирлаштирмайдиган ҳолатда қасддан одам ўлдирганлик учун биринчи маротаба жавобгарликка тортилган шахс агар суд томонидан айбдор деб топилса, ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум этилиши мумкин. Аммо қиймати унча баланд бўлмаган мулкни ўғирлаган ўта хавфли рецидивист ҳам қилмиши учун саккиз йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум этилади. Бу ўринда қайси жиноят жамият учун хатарлироқ эканлигини исбот қилишнинг ҳожати бўлмаса керак.

Шундай бўлгач, турли ижтимоий ҳолатларнинг таъсирида жиноятчилик гирдобига кирган шахснинг жавобгарликка тортиш масаласи амалда икки омил — айб, яъни реал ҳодисанинг содир этилганлиги ва шахс омилига асосланган.

Бу эса жавобгарликка доир қонун чиқарувчининг ўзи эътироф этган тамойилга (ЖКнинг 9-моддаси) зиддир. Зеро, жиноий қонун тартиблаган қилмишларни қасддан содир этилишининг ўзи уни содир этган ҳар қандай шахсни жамият учун хавфли шахс сифатида эътироф этиш учун асосдир. Шу сабабли, Жиноят Кодексида жазо объективлашган – моддийлашган тушунчага эга. Шахснинг аввал жиноий жавобгарликка тортилганлиги эса амалда жазони объектив қилмиш учун эмас, балки субъектив – шахснинг аввал жавобгарликка тортилганлиги учун белгилашни англатади, яъни жазони субъективлаштиради.

Хулоса сифатида шуни таъкидлаш жоизки, қонун доирасида ҳукм қилиш ва адолатли жазога тортиш масаласининг назарий муаммоси ҳали тўла ўз ечимини топгани йўқ. Албатта, бу масаланинг жиноий-ҳуқуқий муаммоларига турли хил муносабатлар билдирилмоқда. Бироқ улар муайян қоида ёки тизим шаклига келтирилмаган. Бу борада биз шундай таклифни илгари сурамиз: мазкур муаммони жиноят-процессуал усулда ҳал этиш учун жиноят-процессуал ҳуқуққа муайян чегарада амалга ошириладиган "суд прецеденти" қоидасининг элементларини киритиш лозим. Бу ҳолат жиноят-судлов юритувида "қонун" ва "адолат" тушунчаларини уйғунлаштиришга ҳамда унинг такомиллашувига туртки бўлади.

Фахриддин МУҲИТДИНОВ,
юридик фанлари номзоди

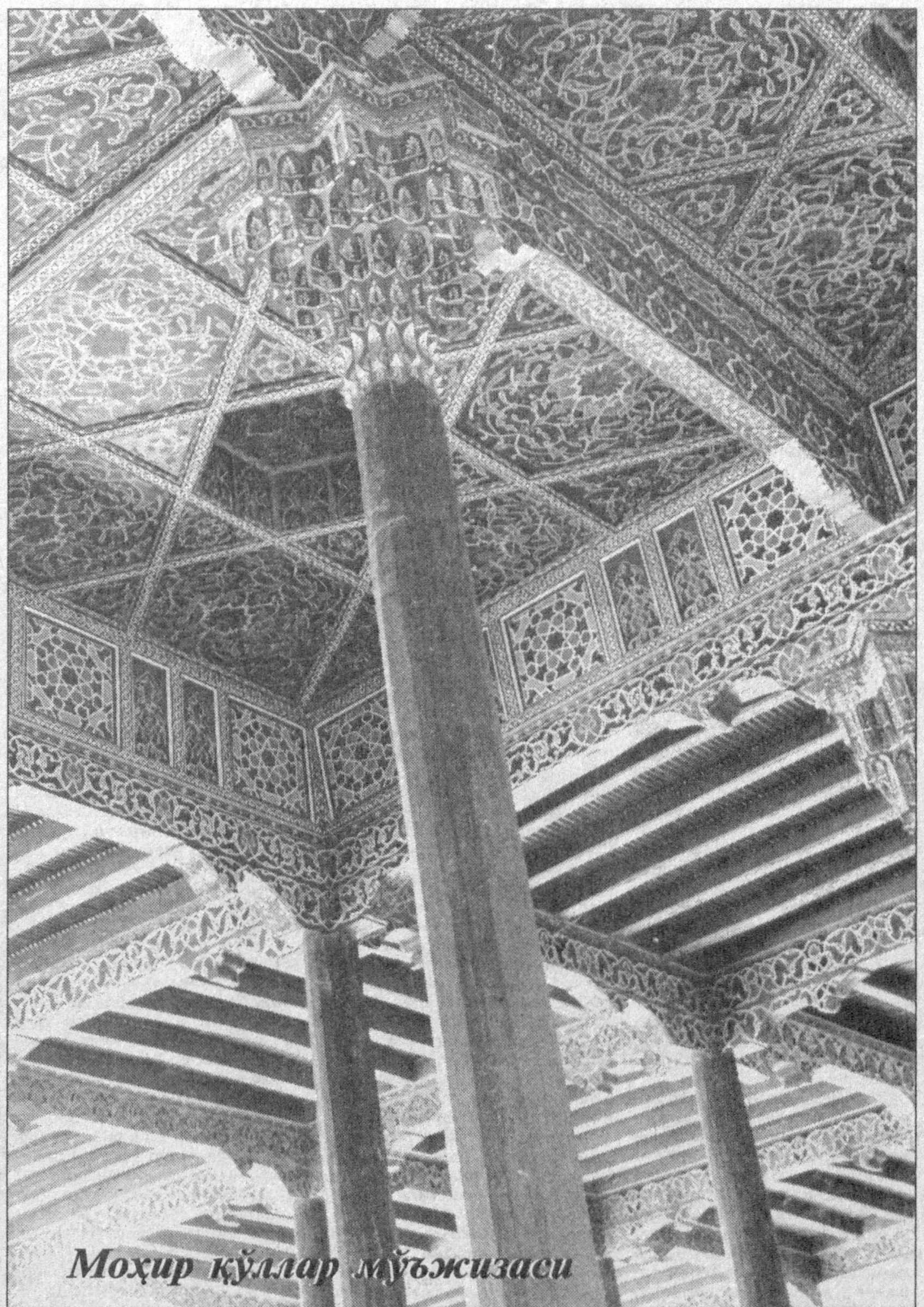

Моҳир қўллар мўъжизаси

Muloqot

УЧ САВОЛГА УЧ ЖАВОБ

1-САВОЛ: ***Мен чет элга хизмат сафарига бориб, у ерда муайян муддат ишламоқчиман. Хизмат сафарим тугаб, юртимизга қайтишда ўз эҳтиёжим учун 1 донадан музлатгич, кондиционер ва телевизор олиб келмоқчиман. Бу товарларни сотиш учун эмас, рўзғоримда фойдаланиш учун олиб келаётганимни инобатга олган ҳолда уларга қанча миқдорда божхона тўловларини тўлашим керак?***

ЖАВОБ: *Жисмоний шахс томонидан ўз эҳтиёжи учун қуйидаги товарлар божхона чегараси орқали олиб келиниши мумкин (уларга белгиланган қиймат шартли равишда олинди).*

а) Қиймати 500 АҚШ долларига тенг бўлган 1 дона музлатгич;

в) қиймати 450 АҚШ долларига тенг бўлган 1 донав кондиционер;

с) қиймати 200 АҚШ долларига тенг бўлган 1 дона телевизор;

Ушбу товарларнинг умумий божхона қиймати 1150 АҚШ долларига тенг бўлганлиги сабабли ўрнатилган тартибда божхона расмийлаштирилуви амалга оширилиб, бунда:

1000 АҚШ долларигача бўлган миқдорига божсиз олиб кириш қоидаси қўлланилади, қолган 150 АҚШ доллари миқдоридан 20 фоиз қўшимча қиймат солиғи (формула бўйича) 20 фоиз миқдорида жисмоний шахслардан ундириладиган йиғим ва 0,2 фоиз миқдорида божхона расмийлаштируви учун йиғим миллий пул бирлиги — сўмда ундирилади.

2-САВОЛ: ***Мен чет элга саёҳатга бориб, Ватанимизга қайтишда у ердан тижорат қилиш мақсадида 2 донадан музлатгич, кондиционер ва газ плитасини олиб келмоқчиман. Ушбу товарларга қанча миқдорда божхона тўловларини тўлашим лозим?***

Товарларнинг қиймати шартли равишда қуйидагича олинди:

а) Қиймати 400 АҚШ доллари миқдорида бўлган 2 дона музлатгич;

в) қиймати 400 АҚШ доллари миқдорида бўлган 2 дона кондиционер;

с) қиймати 200 АҚШ доллари миқдорида бўлган 2 дона телевизор

Товарларнинг жами қиймати 2000 АҚШ долларини ташкил этмоқда.

ЖАВОБ: *Ушбу товарлар тижорат мақсадларида олиб келинадиган бўлса, Вазирлар Маҳкамасининг шу йил 12 июл куни эълон қилинган 248-сонли қарорига асосан шу йилнинг 1 августидан бошлаб 90 фоиз, яъни 1800 АҚШ доллари миқдорида божхона тўлови ва телвизорнинг қийматидан 45 фоиз, музлатгичнинг қийматидан 20 фоиз миқдорида миллий пул бирлиги – сўмда акциз солиғи ундирилади.*

Божхона расмийлаштируви товарларга божхона юк баённомасини тўлдириш орқали амалга оширилади.

3-САВОЛ: Мен чет элдан ўз эҳтиёжим учун 1 дона телевизор (қиймати шартли равишда 200 АҚШ доллари) ва 1 дона чангютгич (қиймати шартли равишда 100 АҚШ доллари) олиб келсам, улар учун қанча божхона тўловлари ундирилади?

ЖАВОБ: *Бундай ҳолатда божхона чегараси орқали олиб келинган ва баён этилган битта телевизор ва 1 дона чангютгичдан ўз эҳтиёжи учун олиб келинган товар деб қаралиб, улардан божхона тўловлари ундирилмайди. Шунингдек, "Т-6" шаклидаги баённома тўлдирилади ва божхона расмийлаштирилуви амалга оширилади.*

Саволларга Давлат Божхона Қўмитаси божхона тарифларини тартибга солиш ва тўловлар бошқармаси бошлиғи Абдуманнон ХАЛИМОВ жавоб берди.

Jahon tajribasi

Адолатли ҳуқуқий демократик давлат барпо этиш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашда адвокатуранинг ўрни беқиёс. Шу боис бу соҳадаги ислоҳотларни изчил давом эттириш, унинг жамиятдаги мавқеини кўтаришда жаҳон тажрибаси, тараққий этган давлатларнинг илғор қарашларини ўрганиш ва уларни амалиётга тадбиқ этиш фойдадан холи бўлмайди.

Шу маънода Германия адвокатура тизими ҳақида сўз юритишни лозим топдик. Хўш, бу мамлакатда адвокатура тизими қандай ташкил этилган? Унинг ҳуқуқ ва имтиёзлари нимадан иборат? Афзал жиҳатлари-чи?

Бу саволларга қуйидаги мақоладан жавоб топишингиз мумкин.

ГЕРМАНИЯ: АДВОКАТУРА ТИЗИМИ

Германияда адвокатура тизими қонун билан қатъий тартибга солинган. Бу фикрнинг исботи тариқасида мамлакат Бундестаги томонидан 2000 йил 9 мартда қабул қилинган **"Адвокатура тўғрисида"**ги янги қабул қилинган федерал қонунни келтириб ўтиш ўринлидир.

Мазкур қонунга кўра, Германияда адвокатура институти суд ишининг мустақил ташкилоти ҳисобланади. Бу адвокат эркин касб билан шуғулланади ва унинг фаолияти ҳунар ҳисобланмайди деганидир. Адвокат мустақил маслаҳатчи ва барча ҳуқуқий масалаларга вакил сифатида иштирок этиш ҳуқуқига эга. Унинг суд ва арбитражлар ёки идоралар олдида турли хил ҳуқуқий масалалар бўйича чиқиши ҳуқуқини фақат Германиянинг федерал қонуни ("Адвокатура тўғрисида"ги қонуннинг 1-қисми, 1,2,3-бандлари) чеклаши мумкин.

Бундан ташқари, адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш мамлакатда амалда бўлган судьялар тўғрисидаги қонунга мувофиқ билим даражаси судьялик вазифасини эгаллашга имкон берадиган ёки адвокатлар таркибига кириш бўйича талабларни бажара олган ёхуд 2000 йил 9 мартдаги Германияда Европа адвокатлари фаолияти тўғрисидаги қонунга мувофиқ касбий яроқлилик бўйича имтиҳон топшира олган шахсларга рухсат этилади.

Адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш учун рухсатнома юридик институтни битирган, яъни юриспруденция бўйича иккита давлат имтиҳонини топширган шахсларга аризаси бўйича берилади.

Юридик университетининг биринчи давлат имтиҳонини топширгандан сўнг талабага тўлиқ ўқув курси доираларида 2 йиллик пул тўланадиган амалий иш фаолиятини ўташ таклиф қилинади (ёки референдар деб аталадиган муддатни), бундай фаолият масалан, адвокатлик идоралари ва судлар (камида 4 ой), прокуратура, адлия бошқармаси аппаратлари (адлия вазирлиги, давлат ташкилотларининг юридик бўлимлари ва бошқаларда 3 ой), федерал ерлар адвокатлар палатаси (8 ой) каби муассасаларда олиб борилади.

Референдар муддатни ўтаб бўлгандан кейин талаба иккинчи давлат имтиҳонини топшириш ҳуқуқига эга бўлади. Имтиҳоннинг муваффақиятли топширилиши талабага судья, адвокат, прокурор ёки Германиянинг давлат муассасаларидаги раҳбарлик лавозимларини эгаллаши учун тўла ҳуқуқ беради.

> **МАЪЛУМОТ УЧУН:** ***Германияда гимназияни битирган, яъни гимназиянинг битириш имтиҳонларини муваффақиятли топширган ёшлар юридик институтларга кириши мумкин (университетга киришнинг ягона шарти юридик йўналишдаги фанларни камида учта чет тилини яхши билиш, компьютерда ишлай олиши керак. Одатда, университетда ўқиш уч йилдан тўрт ёки тўрт ярим йилгача давом этади. Ўқишнинг бу даврида талаба 2 та давлат имтиҳонини топшириши лозим. Биринчи давлат имтиҳонини топширган талаба ўрта юридик маълумот (ёки тўлиқ бўлмаган) ҳақидаги дипломни олади ва у юридик муассасалар ва адвокатлик идораларида референт, адвокат ёки судьяларнинг котиб-ёрдамчиси, суд ижрочиси, полициячи, архив ходими, нотариус, юридик идоранинг ҳисобчиси каби вазифаларда ишлаш ҳуқуқига эга бўлади.***

Адвокатлик фаолияти билан шуғулланишга рухсат олиш тўғрисидаги ариза адлия ер бошқармасига берилади. У шахсга адвокатлик фаолияти учун лицензия беришдан аввал ариза берувчи адвокатлик фаолияти билан шуғулланишни хоҳлаган ҳудудда адвокатлар ер палатаси бошқарувидан хулоса олиши керак. Ер адвокатлари палатаси 2 ой давомида шахснинг адвокатлик фаолияти учун яроқлилиги тўғрисидаги ўз хулосасини тақдим этиши лозим. Адвокатлар палатаси 2 ой давомида хулосани тақдим эта олмаган ҳолларда, у адлия бошқармасига хулоса беришнинг кечикиш сабабларини маълум қилиши лозим. Акс ҳолда ер адлия бошқармаси адвокатлар палатаси учун ариза бўйича белгиланган муддатда тақдим этмасдан, айни вақтда унга адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш учун ўз розилигини берди, деб ҳисоблаб, юрист аризаси бўйича қарор қабул қилишга ҳақли.

Агар адвокатлар ер палатаси ўз хулосасида юристга адвокатлик фаолияти билан шуғулланишни рад этувчи асослар келтирса, у ҳолда адлия бошқармаси унинг аризасини қаноатлантира олмайди. Аммо адвокатлик фаолияти учун адлия бошқармасидан лицензия ололмаган юрист ўз аризаси бўйича суд тартибида қарор қабул қилиниши ҳақида 1 ой давомида адвокатлик судига ариза бериши мумкин.

Адвокатлик фаолияти учун рухсатнома олган ҳар бир юрист мажбурий тартибда адвокатлар ер палатаси аъзоси бўлиши лозим (аъзолик бадаллари йилига 500 немис маркаси ёки 250-300 еврони ташкил этади). Бундан ташқари, адвокат меҳнат фаолиятидан етказиладиган зарар учун жавобгарликдан суғурталаш тўғрисида (бадал йилига 1500 немис маркаси ёки тахминан 760 еврони ташкил этади) ва адвокатлик хизмати жамияти аъзоси бўлиш (аъзолик бадаллари ҳар ойда 105 евро) тўғрисида шартнома тузади.

Адвокатлик фаолиятини амалга оширишнинг муҳим шарти ўз ҳисобидан адвокатлик идорасини очиш ҳамда ўз ходимларига ойлик маошларини тўлай олишга қодирлигини исботлаш ҳисобланади.

Адвокатлик фаолиятини лицензиядан маҳрум қилиш адлия бошқармалари ва ер судлари томонидан амалга оширилади. Қуйидагилар адвокатлик лицензиясидан маҳрум қилиш учун асос бўлиши мумкин: федерал конституцион суд қарорига мувофиқ адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқидан маҳрум қилиниши; суд олдида ўз манфаатини ҳимоя қила олишга лаёқатсизлиги сабабли; иш юритишда жисмоний ва ақлий етишмовчиликлар (тиббий хулоса бўлганда); судья ёки давлат муассасасининг умрбод амалдори қилиб тайинланганда; суд олдида адвокатлик қасамёдини қабул қилмаганда; мол-мулки банкротга учраганда; адвокатлик мақомига мос келмайдиган фаолият билан шуғулланганда; меҳнат фаолияти давомида етказиладиган зарар учун жавобгарликдан суғурталашга бадалларни тўлашдан бўйин товлаш ва бошқа ҳолатларда.

Ҳозирги вақтда Германияда 120 минг нафар адвокат фаолият олиб бормоқда, уларнинг барчаси ўз навбатида Федерал адвокатлар палатаси (ФАП) таркибига кирган 28 та адвокатлар палатасининг аъзоси ҳисобланади.

Германияда ФАП адвокатларнинг мустақил (ижтимоий) ташкилоти ҳисобланади, у ўз вазифаларини бажаришда давлат кузатуви остида бўлади, ҳар бир адвокатнинг манфаатларини федерал даражада ҳимоя қилади. ФАПнинг асосий вазифалари адвокатлик эркинлигини таъминлаш ва адвокатура мақомини демократик-ҳуқуқий давлатда адолатнинг мустақил идораси сифатида сақлаш, янги қонунлар қабул қилинганда ҳуқуқий давлатчиликни таъминлаш, барча оммавий ахборот воситаларига адвокатлик фаолияти тўғрисида маълумотлар беришдан иборатдир. Бундан ташқари, ФАПнинг вазифаларига яна қуйидагилар киради:

- федерал вазирликлар билан ўзаро ҳамкорлик, энг аввал, федерал адлия вазирлиги ва мамлакат Бундестаги билан қонунлар қабул қилиш ёки қонунчилик актларига ўзгартиришлар киритишда хулосалар тақдим этиш, кўриб чиқилаётган юридик масалалар бўйича тинглаш ва музокаралар олиб боришда иштирок этиш;
- федерал ташкилотларда, масалан, адлия вазирлиги, Бундестаг, Бундесрат ва федерал судларда профессионал-сиёсий ваколатлик;
- адвокатлик фаолияти бўйича қоида ва кўрсатмаларни тузиш ва такомиллаштириш;
- хорижий мамлакатларнинг адвокатлик ташкилотлари билан алоқаларни ривожлантириш;
- немис адвокатларининг Европа Иттифоқидаги ваколатлиги ва ҳоказо адвокатлар кенгашида ўзаро ҳамкорлик;
- Бохум шаҳридаги Немис адвокатлар институти дастури бўйича адвокатларнинг касб маҳоратини оширишга кўмаклашиш;
- адвокатларнинг минтақавий палаталарининг фаолиятини мувофиқлаштириш ва қўллаб-қувватлаш.

Яна шуни айтиш керакки, Германияда адвокатлик фаолиятини тартибга солишга бағишланган адабиётлар ва қўлланмалар мунтазам равишда чоп этиб борилади. Адвокатура тўғрисидаги қонунчилик актлари тўплами шулар жумласидандир. Тўпламга адвокатура тўғрисидаги қонун, адвокатларнинг профессионал фаолияти тўғрисидаги фармойиш, адвокатларнинг ЕИ даги фаолияти қоидалари, адвокатларнинг махсус масалалар бўйича фаолияти тўғрисида фармойиши, адвокатлик фаолияти учун ҳақ тўлаш тўғрисидаги фармойиш, кам иш ҳақи оладиган фуқаролар учун ҳуқуқий маслаҳат ва ваколатлилик тўғрисидаги қонун, эркин касбдаги кишиларнинг шериклик жамиятлари тўғрисидаги қонун, ҳуқуқий маслаҳат тўғрисидаги қонун, Германияда Европа адвокатлари фаолияти тўғрисидаги қонун ва бошқа ҳужжатлар киритилган.

Эшонкул КАНДИМОВ
тайёрлади

Journalist surishtiruvi

ДАВОГА МУҲТОЖ БЕМОРХОНА

МУҚАДДИМА

"Раҳбарим Эшдавлат Васитов мени асоссиз ишдан бўшатди, — дейилади Ангор туман марказий шифохонасига қарашли "Новшаҳар" қишлоқ врачлик пунктининг собиқ хўжалик бекаси Дилбар Шопўлатованинг таҳририят номига йўллаган шикоят хатида. — Аслида илгари жамоамиз аҳил, ҳаммамиз ўз ишимиз билан машғул эдик. Амбулаториямизга Шоҳсанам Муродова бош ҳамшира этиб тайинланди-ю, муҳит бузилди. Биз Муродова Шоҳсанамнинг ўзбошимчалиги, жамоа аъзоларини менсимаслиги ҳақида туман, вилоят соғлиқни сақлаш бошқармаларига шикоят қилдик. Бош ҳаким Э. Васитов чора кўриш ўрнига, уни қўллаб-қувватлади. Ҳатто бир марта Ш. Муродованинг жиноий ҳатти-ҳаракатлари учун туман прокуратураси томонидан иш қўзғатилиб, вазифасидан четлатилса-да, орадан ҳеч вақт ўтмай у яна аввалги ишига тайинланди. Оқибатда амбулаторияга болаларини тиббий кўрикдан ўтказиш мақсадида келган оддий фуқаролардан пора олганликда айбланиб, жиноий жавобгарликка тортилди ва туман жиноий ишлар бўйича суди томонидан жазо олди. Аммо не ажабки, бош ҳакимнинг ҳимоясида бўлган бош ҳамширанинг то ҳануз отдан ҳам, эгардан ҳам тушгиси йўқ. Мени эса арзимаган баҳона билан ноқонуний равишда ишдан бўшатишди. Эшдавлат Васитов мени ишдан бўшатиш ҳақидаги буйруғида "жамоа ўртасида ғийбат ва бўҳтон гапларни тарқатганлиги ва ҳисоб-китоб ишларида чалкашликларга йўл қўйилганлиги учун" деган асоссиз жумлани ёзиб қўйибди. Мен ўз жамоамни яхши кўраман. Ҳеч қачон ўзим ишлаган жамоам ҳақида бўҳтон гапларни тарқатмаганман".

Дилбар Шопўлатова сингари бошлиғи билан зиддиятга бориб, ҳақ-ҳуқуқ талашиб юрган фуқароларни касбимиз тақозосига кўра илк бора учратаётганимиз йўқ. Шикоятчи билан учрашишга бора туриб, хаёлимдан "Қизиқ, жамоада муҳит носоғлом бўлса, бошлиқнинг адолатсизлигига чора топа олмасанг, ўзингга бошқа бирор бир тинчроқ ишхона топганинг маъқул эмасми?"—деган фикр ўтди. Шу саволни шикоят муаллифига бергандик, "мен қорнимга эмас, қадримга йиғлаяпман. Шоҳсанам ва унинг тарафдорлари ҳақ бўлсак ҳам, ноҳақ бўлсак ҳам биз сени қувғин қилдик-ку", деб устимдан кулишяпти. Нима учун икки марта тергов қилинган, бир марта товламачилиги учун судланган бош ҳамшира эмас, мен ишдан ҳайдалишим керак?"—деб жавоб берди у.

"НОХОЛИС БУЙРУҚ"

— Шу йилнинг 11 июнида бизга фуқаро Дилбар Шопўлатова ўз вазифасидан ноҳақ олингани ва ишга тиклаш масаласида ёрдам сўраб мурожаат қилганди, — дейди Сурхондарё вилоят касаба уюшмалари кенгаши раиси Абдукарим Аҳмедов, — Мутахассисларимиз бу низони ўз вақтида жойида ўрганиб чиқишди. Биз ҳамиша холислик тарафдоримиз. Фаолиятимиз мобайнида бунга ўхшаш муаммоларга кўп марта дуч келганмиз. Балки Д. Шопўлатованинг инсон сифатида феълидаги қусурлар бош ҳаким Э. Васитовга ёқмаслиги мумкиндир. Бировни ёқтириш ёки ёмон кўриш Э. Васитовнинг шахсий иши. Аммо Д. Шопўлатовани жазолашда раҳбар сифатида меҳнат қонунлари кодексини бузган. Унинг "911-Л" сонли буйруғи (19.06.2001) Меҳнат Кодексининг 101-107-108 ва 181-моддаларига зид. Шу сабабли биз бош ҳакимга хат йўллаб, Д. Шопўлатовани олдинги вазифасига тиклаш ва мажбурий бекор юрган вақтлари учун 1,0 ставка миқдорида иш ҳақи тўлашни талаб қилдик. Васитов эса қайсарлик билан даъво муддати ўтиб кетганлиги туфайли фуқаролик суди Д. Шопўлатованинг даъво аризасини кўриб чиқишни рад этганлигини важ қилиб, бизнинг талабимизни бажаришдан бош тортяпти. Ушбу можарода бош ҳаким ноҳақ ва у эртами-кечми ўз хатосини тан олиб, тузатишга мажбур бўлади...

— Бош ҳаким чиқарган буйруқда (№ 911-Л 19.06.2001 й) Д. Шопўлатова шаънига "жамоа орасида турли ёлғон, туҳмат гаплар тарқатган ва ҳисоб-китоб ишларида чалкашликларга йўл қўйган", деган айблов ёрлиқлари сунъий равишда «ёпиштирилган», — дейди шикоят хатини бевосита ўз жойида ўрганган вилоят соғлиқни сақлаш ходимлари Касаба уюшма қўмитаси раиси вазифасини бажарувчи Даврон Бердиев. — Бош ҳаким ноқонуний буйруғи сўнгида асос қилиб тағин худди ўша буйруқ санаси ва рақамини қайд этган ва "ҳайъат хулосаси" деб якунлаган. Биринчидан, биз ҳайъатнинг ёзма хўлосаси билан танишиб чиқдик. Хулосада ҚВА жамоаси аъзолари жанжални Д. Шопўлатова эмас, балки Ш. Муродова бошлагани ҳақида фикр билдиришган. Иккинчидан, "ҳар хил бўҳтон гап тарқатган" деган гап айтилаяпти-ю, исботланмаяпти. Бу ҳол қонуний исботини топгачгина, Д. Шопўлатовани айблаш мумкин. "Ҳисоб-китоб ишларидаги чалкашлик" деган айблов ҳам атайин ўйлаб топилганга ўхшайди. Ўзингиз ўйлаб кўринг, нархи 9 сўм турадиган, собиқ СССР давридан қолиб кетган 11 дона тиббий халат амбулаторияга қачон келтирилган? Улар қанча вақтда яроқсиз ҳолга келиб қолади? Нега шу пайтгача ҳисобда турибди?! Д. Шопўлатовани айблашда бош ҳаким тағин битта важни дастак қилмоқда. Гўёки, амбулатория биносини иситиш учун ажратилган 11 тонна 840 кг (68 минг 672 сўмлик) кўмир нотўғри чиқим қилинган.

Ҳақиқатдан ҳам, туман прокуратураси мазкур ҳолат юзасидан Д. Шопўлатова, ҚВА мудири Қурбон Ашуров ҳамда бош ҳамшира Шоҳсанам Муродовани ҳам айблаган.

Тергов ишлари олиб борилган ва мустақиллигимизнинг 10 йиллиги муносабати билан Президентимизнинг **"Амнистия тўғрисида"**ги Фармонига кўра мазкур жиноят иши ҳаракатдан тўхтатилган.

(Давоми тўртинчи бетда.)

Savol va saboq

ОДАМЛАР НЕГА ШИКОЯТ ЁЗАДИ?

Мазкур сарлавҳа остида бериб борилаётган мақолаларимиз ўқувчиларимизга яхши таниш бўлиб қолди. Биз аввалги мақолаларимизда таъкидлаб ўтганимиздек, кимнингдир ҳақ ёки ноҳақ эканлиги ҳақида ҳукм чиқариш фикридан мутлақо йироқмиз. Биз ўқувчиларимизнинг фикрини ҳамиша бир масалага қаратиб келаяпмиз: туман ёки вилоят миқёсида ҳал қилиниши мумкин бўлган муаммоларга нега совуққонлик билан қаралмоқда? Нега айрим мутасадди раҳбарлар фуқароларнинг ариза ва шикоятларига ўз вақтида жавоб бермаяпти? Ва ҳар гал таъкидлаганимиздек, агар жойларда фуқароларнинг саволларига ўз вақтида ва уларни қониқтирадиган даражада жавоб берилса, улар юқори идораларга мурожаат қилишмасди. Демак, бугунги мақоламизда ҳам "ОДАМЛАР НЕГА ШИКОЯТ ЁЗАДИ?" деган доимий саволимизга биргаликда жавоб излаймиз.

Самарқанд вилояти Пастдарғом тумани, Жума шаҳрида яшовчи фуқаро Руқия Бобоқулова таҳририятга такрорий шикоят хати йўллаган. Албатта, биз ишимизни шикоятчининг биринчи хати тақдирини суриштириш билан бошладик.

Маълум бўлишича, Р. Бобоқулова таҳририятга 2002 йилнинг 18 апрелида шикоят хати билан мурожаат қилган. Шикоят хати 168-18-04 рақам билан таҳририятнинг шикоятларни рўйхатга олиш дафтарида қайд этилган. Таҳририят бу мактубни кўриб чиқиб, қонуний ҳал этиш учун Самарқанд вилоят прокуратурасига жўнатган. Вилоят прокуратураси ҳам ўз навбатида шикоят хатини вилоят соғлиқни сақлаш бошқармасига юборган. Р. Бобоқулованинг аризасини кўриб чиққан вилоят соғлиқни сақлаш бошқармаси таҳририятга ва вилоят прокуратурасига 3/107-10-05 санаси билан қуйидаги жавоб хатини йўллаган:

"...Муаллиф Р. Бобоқулованинг шикоят аризасини ёзишдан асосий мақсади, келини Дилфуза Боймуродовани туман поликлиникаси сил касалликлари кабинетида 0,5 ставкада ишлаши ва у кишининг 1 ставкада иш билан таъминланмаганлиги сабаб бўлган. Д. Боймуродованинг икки ёшли ногирон қизчаси бўлиб, уни даволатишда анчагина иқтисодий қийинчилик бўлмоқда. Ушбу масала юзасидан туман марказий шифохонаси бош врачи Олмоқ Авалов билан учрашиб, икки ой муддат ичида Д. Боймуродовани 1 ставка иш билан таъминлашга қарор қилинди...

Текшириш хулосаси ва берилган маслаҳатдан хат муаллифи рози, ёзма билдиришномаси бор.

Вилоят Соғлиқни сақлаш Бошқармаси бошлиғи Н. Шавази"

Рости гап, бу жавоб хатини ўқиб, таҳририят яна бир фуқаронинг муаммосини ҳал этишда кўмак берди, деб хурсанд бўлган эдик. Афсуски, ундай бўлиб чиқмади. Аниқроқ айтганда, шу йил 18 сентябрда таҳририятга Р. Бобоқулованинг такрорий шикояти келди.

Келинг, яхшиси, шикоят хатининг қисқача мазмуни билан танишайлик:

"Ҳурматли "Инсон ва қонун" газетаси ходимлари. Аввало, сизларга менинг биринчи мактубимни эътиборсиз қолдирмаганликларингиз учун миннатдорчилик билдираман. Ҳар ҳолда таҳририятнинг аралашувидан кейин маълум бир ижобий ўзгаришлар юз бергандек бўлди. Афсуски, бу ўзгаришларнинг умри қисқа экан. Эски ҳаммом, эски тос деганларидек, яна бурунгидек оворагарчиликлар бошланди. Туман марказий шифохонаси бош врачи О. Авалов сўзида турмади. У менга "келинингизни 1 ставкага ишга оламиз", деган эди. Вилоят соғлиқни сақлаш бошқармаси бошлиғи Н. Шавазининг жавоб хатида ҳам худди шундай, деб қайд этилганди. Биз худди жавоб хатида кўрсатилгандек, икки ой кутдик. Кейин О. Аваловга мурожаат қилдик. Бош врач аввалига "1 июлдан 1 ставкада иш бошлайди", деб ваъда берган эди. Кейин "1 августдан 1 ставкада иш бошлайди", деди. Бунисига ҳам кўндик. Келиним бир неча марта О. Аваловга мурожаат қилганидан сўнг, у киши "сени 1 ставкада ишлашинг ҳақидаги буйруққа имзо чекканман. Кадрлар бўлимига бориб учраш", деган экан. Кадрлар бўлимининг бошлиғи Норқулова эса "менга ҳеч қандай буйруқ берилмаган. Сени 1 ставкага ишга қабул қилолмайман", дебди. Хуллас, шу пайтгача бор отангга, бор онангга бўлиб юрибмиз.

Энди эса туман марказий шифохонаси бош шифокори "вилоят соғлиқни сақлаш бошқармаси бошлиғи Н. М. Шавази ишдан бўшаб кетди. Демак, Н. Шавазининг буйруғи энди ўтмайди", деб жавоб бераяпти..."

Шу ўринда яна бир мулоҳазамизни айтиб ўтсак, шикоятчи Р. Бобоқулова қай даражада ҳақлиги хусусида ҳукм чиқармаймиз, дедик. Демак, шу фикримиздан келиб чиқадиган бўлсак, биз уни ҳимоя қилмаяпмиз. Бизни Р. Бобоқулованинг ҳам, туман марказий шифохонаси бош врачи О. Аваловнинг ҳам манфаатлари қизиқтирмайди. Бизни қизиқтириб турган ягона савол мавжуд. У ҳам бўлса, қонун бўйича ким ҳақ? Нега Р. Бобоқулова идорама-идора шикоят хати кўтариб юрибди? Агар шикоятчи ноҳақ бўлса, нега вилоят соғлиқни сақлаш бошқармаси бошлиғи таҳририятга унинг талаби қонун асосида тўғри, деб жавоб берди. Бундай дейишимизнинг ҳам сабаби бор. Агар Р. Бобоқулова ноҳақ бўлганида, келини Д. Боймуродовага 1 ставкада иш таклиф қилинмас эди-ку? Хўш, бу ўринда сувни ким лойқалатаяпти? Ўйлаймизки, Самарқанд вилояти ва Пастдарғом туманидаги мутасадди раҳбарлар мазкур саволнинг жавобини, яъни муаммонинг ечимини топишда таҳририятга яқиндан ёрдам беради.

Энди навбатдаги шикоят хатини биргаликда ўқиб кўрайлик. Ушбу мактубни бизга Сурхондарё вилояти, Шеробод тумани, "Хатак" жамоа хўжалигида яшовчи фуқаро Менгнорой Бозорова йўллаган:

"Ҳурматли таҳририят!

Мен етти нафар фарзанднинг онасиман. Турмуш ўртоғим 1989 йилда вафот этган. Пешонамда бор экан, етти фарзандни ҳам ота, ҳам она ўрнида тарбиялаб вояга етказаяпман. Шу пайтгача бировнинг устидан бировга арз-дод қилган одам эмасман.

Биз асли Бойсун туманининг Чилонзор қишлоғида яшар эдик. 1998 йилда қариндошимиз Бозорбой Ҳусановнинг таклифи билан Шерободнинг "Хатак" жамоа хўжалигига кўчиб келдик. Аслида кўчмасак бўларкан. Бошимизга шунча ғавғолар тушмас эди. Ўзини бизга меҳрибон кўрсатиб, кўчириб келган қариндошимиз Б. Ҳусановнинг асл мақсади бошқа, яъни менинг мол-мулкимга эга чиқиш экан. Афсуски, буни кейин билдим.

Уйимизда ўғирлик содир бўлди. Мен бу ўғирлик бўйича Сурхондарё вилоятидаги мутасадди идораларга ариза билан мурожаат қилдим. Менинг аризам бўйича очилган жиноий ишни туман ички ишлар бўлимининг бош терговчиси Эркин Абдураимов олиб борди. Тергов жараёнида аниқланишича, ўғирликни Б. Ҳусанов содир этган экан. Унинг ўзи барча айбларини бўйнига олди ва "ўғирланган молларни тўлайман", деб айтди...

Мана шунга ҳам уч ойдан ошаяпти. На йўқолган мулким қайтарилди, на биров келиб ҳолимни сўради. Мен эса, ҳар куни йўлга пул тўлаб, 70-80 километр масофани босиб, Шеробод туман ички ишлар бўлимига қатнаб овора-ю сарсонман".

Бу ўринда ҳам қизиқ бир савол туғилади: хўш, айбдор аниқ бўлса, даъвогар нега таҳририятга мурожаат қилиб юрибди? Шербодлик ҳуқуқ-тартибот идоралари вакиллари ўз вазифаларига масъулият билан ёндашганда, табиийки, М. Бозорова бугун шикоят қоралаб юрмасди. Бундан келиб чиқадиган хулоса шуки, жойлардаги айрим мутасадди раҳбарларнинг ўз бурчига лоқайдлик билан ёндашиши, ўзидан икки қадам нарини кўра олмаслиги ана шундай шикоят хатларининг ёзилишига сабаб бўлмаяптимикин?

Ҳолбуки, бугуннинг раҳбари ташаббускор, фидойи одамларнинг дарду ўйи билан ёниб яшаши керак. Шундагина ҳар қандай катта-кичик раҳбарнинг элнинг олдида юзи ёруғ бўлади.

Навбатдаги шикоят хати билан таниша туриб, рости гап, ўзимиз ҳам «Йўғ-ей, бунчалик бўлмаса керак», деб ўйладик. Мана мактуб билан сиз ҳам танишиб кўринг. Деҳқонобод туманидаги "Деҳқонобод" ширкат хўжалигининг Чучуқудуқ қишлоғида яшовчи фуқаро Ёқуб Тангиров шундай ёзади:

"Олтмиш етти ёшга кирдим. Баъзиларга ўхшаб "давлат нафақа бераяпти-ку, етади-да", деб ётиб ейишга ўрганмаганман. Болаларимга ҳам ҳамиша замондан орқада қолмай яшанглар, деб ўргатаман. 2000 йилда давлат рўйхатидан ўтиб, тўрт нафар ўғлим, уч келиним, икки неварам билан биргаликда "Ҳилол" фермер хўжалигини туздик. Хўжаликка қарашли лалмикор ердан 15 гектарини олиб, баҳоли қудрат ишлаб турибмиз.

Хўжалигимизнинг Чучуқудуқ қишлоғида жойлашган собиқ 3-бўлимига қарашли бўлган маъмурий бино қаровсиз ва фойдаланилмасдан ётган эди. Шу бинони фермер хўжалигимиз ихтиёрига беришни сўраб, 2000 йилнинг октябр ойида хўжаликнинг ўша пайтдаги раиси Жуманазар Жўраевнинг номига ариза ёздим. Хўжалик раиси менга бино сотилмаслиги, фақатгина ижара шартномаси асосида берилишини айтди. Шундан сўнг талаб қилинадиган барча ҳужжатларни тайёрлаб, 2001 йилнинг 25 июлида хўжалик билан фермер хўжалигимиз ўртасида тузилган 18-сонли ижара шартномаси асосида бинони таъмирлаб, фойдалана бошладик.

2001 йилнинг октябр ойида хўжалигимизда раис алмашди. Янги раис Ваҳоб Норсафаров 2002 йилнинг 5 январ куни биз фойдаланиб турган бинога келиб, биз бу иморатни сотмоқчимиз. Унинг нархи 800.000 сўм қилиб белгиланди. Истасангиз сотиб олинг. Йўқса, бинони бўшатиб қўйинг, деб айтди. Мен янги раисга хўжалик билан "Ҳилол" фермер хўжалиги ўртасида бинодан фойдаланиш ҳақида уч йиллик шартнома борлигини тушунтиришга ҳаракат қилдим. У мени эшитишни ҳам, тушунишни ҳам хоҳламади. Ё бинони сотиб оласиз ёки хўжаликка топширасиз, деб буйруқ бериб кетди.

Шундан сўнг 200.000 сўмни хўжалик кассасига олиб бориб нақд тўлашга мажбур бўлдим. Қолган 600.000 сўмни пул кўчириш йўли билан тўлайман десам, раис кўнмади. "Пулни нақд тўлайсиз", деб туриб олди. Кимга қандай билмадим-у, лекин оддий фермерга 600.000 сўм нақд пул топишнинг ўзи бўлмайди.

Хуллас, шу йилнинг 13 апрелида бино Шароф Худойбердиевга далолатнома асосида сотилди. Мен раиснинг бу ноқонуний хатти-ҳаракатлари тўғрисида туман прокуратураси ва ички ишлар бўлимига мурожаат қилдим. Туман прокуратураси бу масала бўйича протест киритиб, туман ҳокимлигига тақдимнома киритди. Шундан сўнг, туман прокуратураси 2002 йилнинг 1 майида 278-Ш-02 сонли хати билан менга хўжаликнинг 2002 йил 29 апрелдаги жавоб хатига асосан протест қаноатлантирилгани ҳақида жавоб берди. Афсуски, ушбу жавоб хати менга салкам бир ойдан кейин, аниқроғи, 2002 йилнинг 27 майида етиб келди. Бу орада эса, Ш. Худойбердиев ижара шартномаси бўйича бизнинг "Ҳилол" фермер хўжалигимизга қарашли бўлган бинони аллақачон бузиб ташлашга улгурган эди..."

Мана, сизга бир хатнинг тафсилоти. Хўш, бу ўринда кимни айблаш керак? Хатдаги бир ҳолга эътибор қаратсак, кўп нарса ўз-ўзидан ойдинлашади. Яъни "Ҳилол" фермер хўжалиги билан жамоа хўжалиги ўртасида бинодан фойдаланиш учун тузилган ижара шартномаси мавжуд. Шартнома бу ҳуқуқий ҳужжат. Уни муддати тугамай бузишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ.

Аммо хўжалик бошқарув раиси, шикоят хатида таъкидланишича, шартномани назар-писанд қилмаган. Аниқроқ айтганда, ноқонуний йўл тутган. Иккинчидан, "Ҳилол" фермер хўжалигининг ҳақиқатан ҳам қонуний манфаатлари бузилган бўлса, у аввало судга мурожаат қилиши керак эди. Бу эса туманда саводхонлик ва ҳуқуқий маданиятга алоҳида эътибор қаратиш лозимлигини кўрсатади. Зеро, фуқаро Ё. Тангировга туманнинг ўзида ҳуқуқий маслаҳат берилганда эди, таҳририятга мактуб йўллаб юрмасди.

Бундай дейишимизга сабаб, бугун биз ҳуқуқий демократик жамият барпо этаяпмиз. Ҳуқуқий демократик жамиятда эса ҳар бир фуқаро ўз қонуний ҳақ-ҳуқуқини билиши керак. Фуқароларимизнинг ҳуқуқий онгини ошириш эса ҳар биримизнинг бурчимиздир.

Ислом ҲАМРО,
"Инсон ва қонун" мухбири

Ўн саккиз минг олам ҳайрати

Ушбу сондаги суратлар муаллифи А. ЖУМАЕВ

Mushohada

ЯНГИЛАНИШ ЖАРАЁНИ

Мустақиллик ва озодлик ҳеч қачон осонгина қўлга киритилмаган, балки бундай улуғ неъматлар барқарор бўлиши учун ҳар бир халқ қизғин курашлар олиб борган, қурбонлар берган. Энг асосийси, инсон ўз ҳақ-ҳуқуқини таний бошлагач, уни итоат ва қуллик занжирида ушлаб туриш мушкул. Чунки у ҳам бошқалардек эмин-эркин яшаш, бировнинг эмас, балки ўзи хоҳлагандек ҳаёт кечиришга ҳақли эканини англаб етади. Халқимиз бугунги доруломон кунларга етиб келгунга қадар нене қийин ва оғир ҳолатларни бошдан кечиргани шундоқ ҳам маълум. Ўтган аср бошларида бутун дунёга оламшумул ҳодиса дея жар солинган қонли инқилобни олайлик. Аслида у кўпгина халқ ва миллатларнинг инқирози, миллий қиёфаси ва азалий қадриятларини бой бериши учун амалга оширилгани дастлабки кунларданоқ билиниб қолди. Албатта, бунинг нечоғлик ҳийла-найранг эканини кузатиб турган халқнинг илғор ва ҳур фикрли кишилари чапак чалиб, уни маъқуллаб ўтириши сира мумкин эмасди. Шунинг учун ҳам энг аввало зиёли ва маърифатпарвар кишилар шубҳа ва таъқиб остига олиниб, махсус рўйхат асосида ёт унсур сифатида ё тўғри-тўғри отиб ташланган, ё бўлмаса совуқ ўлкаларга сургун қилинган. Шу маънода бу даврни халқимиз учун энг чиркин ва фисқ-фасод авж олган мудҳиш давр дея баҳоланса хато бўлмайди.

Шу жиҳатдан олиб қараганда, шўро тузуми даврида ҳукм сурган қуллик ва мустамлакачилик сиёсати олдинги замонлардан фарқли ўлароқ, бошқача тус олганини пайқаш қийин эмас. Шўро замонда қўл-оёғига кишан урилган ёки бозорларда сотиб олинадиган қуллар эмас, балки маънавий ҳақ-ҳуқуқ ҳамда ҳур ва эркин фикрлашдан маҳрум қилинган қуллар тоифаси яратилди. Чунки мустабид тузум даврида ҳар бир миллат ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқига эга, унга ҳеч кимнинг аралашишга ҳаққи йўқ, дейилган баландпарвоз шиор ва чақириқлар расмий ахборотларда мунтазам жаранглаб турса-да, лекин амалда бунинг тескариси қилинарди. Бунга бирдан-бир сабаб шуки, халқ маънавий қашшоқликка учраб, унинг тафаккур ва дунёқарашини шўро мафкураси ва коммунизм васвасаси билан заҳарлаган. Бинобарин, мамлакат бўйлаб ялпи тенглик сиёсати расман ҳукм сургани қайд қилинган билан амалда халқимизнинг минг йиллар давомида шаклланган шарқона маданият, миллий онг-тафаккур, одоб-ахлоқ ва иймон-эътиқод тушунчалари ёвуз тузумнинг қиличи билан бирма-бир чопиб ташланган ва ҳатто буни тилга олган кишилар қаттиқ қаршилик ва тазйиққа учраган. Шу тариқа маърифат ўрнини жаҳолат ва даҳрийлик эгаллаб, ҳаттоки диний эътиқод ва таълим-тарбияни юксак қадрлаган халқнинг фарзандлари энди худони тилга олишдан ҳам чўчийдиган бўлиб қолишган. Шунинг ўзидан ҳам маънавий инқироз халқимиз ҳаётини нечоғлик издан чиқарганини билиб олиш мумкин.

Ҳар бир халқнинг табиий ва моддий заҳиралари сингари ўзига таaллуқли маънавий мулки ҳам мавжуд бўлиб, бу ҳам худди моддий мулк сингари узоқ давр мобайнида яратилади. Мабодо бу мулк босқинчилик натижасида тортиб олинса ёки йўқ қилинса, халқнинг обрў-эътибори ва қадр-қимматига путур етади.

Бир мисол орқали маънавий инқироз кишиларни қай даражада тубанлик ва гумроҳликка туширишини ҳамда бундан қутулиш осон кечмаслигини батафсилроқ англаб оламиз. Ўтмишда Мусо пайғамбар қавми Фиръавн зулми истибдоди остида узоқ вақт азоб-уқубат чеккан. Зулм ва таҳқир шу даражада кучайганки, баттол ва қонхўр ҳукмдор қавмнинг эркак зотини сўйиб, аёлларини тирик қолдиришга буйруқ берган. Бу билан у қавмнинг насл-насабини қуритиш ва бутунлай йўқ қилиш режасини тузган. Фиръавн қўйган жосуслар маҳаллаларда айланиб юриб, қайси хонадонда ҳомиладор аёл борлигини сезиб қоладиган бўлса, дарҳол ўша хонадонга пойлоқчи қўйилган ва у аёлнинг ўғил ёки қиз туққани хусусида хабар беришни уқтирилган. Алқисса, Мусо пайғамбар бир кечаси Фиръавн зулмидан халос қилиш мақсадида қаттиқ хўрлик ва азоб-уқубатда яшаган қавмни эргаштириб йўлга тушган. Ривоятларда Фиръавн лашкари дарё сувига ғарқ бўлиб ҳалок бўлгани, Мусо пайғамбар йўлбошчилигида йўлга чиққан қавм эса нариги соҳилга эсон-омон ўтиб олгани баён қилинган. Шундан кейин қизиқ бир воқеа юз берган. Қавм зулм ва таҳқирдан қутулганига қувониб, шукр қилиш ўрнига йўлбошчисига қарата "нега бизни бу саҳрога бошлаб келдинг, биз бу ерда очлик ва ташналикдан қийналдик, бундан кўра ўша золим Фиръавн даврида қорнимиз тўқ, қулоғимиз тинчгина яшаб юрганимиз маъқул эмасмиди", дея таъна-маломат тошларини ёғдиради. Шундан ҳам кўриш мумкинки, эркин ва ҳур ҳаётдан кўра қорнини бир бурда нон билан тўйғизиб юрган олдинги ҳаётни афзал кўрадиган қавмнинг хулқ ва табиатида эски тузумнинг асоратлари қаттиқ ўрнашганки, бундан қутулиш учун қавм саҳрода қирқ йил хор-зорликда ҳаёт кечириши тақдир қилинган. Илоҳий ҳукмнинг ҳикматларидан бири шуки, бу давр ичида эски тузумда яшаган кекса авлод дунёқараш, хулқ ва табиатан соғлом ёш авлодга ўрин бўшатиб бериши, қолаверса, занг ва ғубор босган тафаккур янгиланиб, қавм маънавий-руҳий жиҳатдан покланиши кўзда тутилган. Чунки Фиръавн даврида қуллик зулмини бошдан кечирган ва маънавий-руҳий қувватини деярли бой берган кекса авлод янги муҳит ва шароитда қатъият ва жасорат кўрсатиши амримаҳол. Шунинг учун ҳам кекса авлод ҳали мустақил фикрлаш, мустақил ҳаракат қилиш, мустақил имконият қидириш ва мустақил яшаш деган тушунчаларни маънавий қарамлик таъсирида етарли даражада кўникма ҳосил қилмагани боис кенг маънодаги бунёдкорлик ва ижодкорликка фаол кириша олмайди. Демоқчимизки, инсон табиати ва онг-тафаккурини исканжага олган маънавий иллатлардан бирданига қутулиш осон кечадиган жараён эмас. Бунинг учун муайян вақт ва ички-руҳий кураш жараёни рўй бериши зарурки, шундан кейингина маънавий қашшоқлик барҳам топиб, халқ қалби, руҳи ва қонига ўрнашган мудҳиш асоратлардан халос бўлади. Шу маънода мустақиллик даврида жуда кўп сиёсий-иқтисодий ютуқ ва имкониятларни қўлга киритганимиз билан биргаликда халқимизнинг маънавий-руҳий ҳаёти ва тафаккур дунёсида ҳам жиддий ўзгаришлар юзага келганини алоҳида таъкидламоқ даркор. Шунингдек, қийинчилик ва машаққатлар бўлса ҳам, халқимиз маънавий юксаклик ва баркамоллик сари интилиб яшаётгани, меҳнат қилаётгани, энг асосийси, руҳий тушкунликка берилмаётганини ижобий баҳоламоқ лозим. Қолаверса, бугун дунё аҳли қадимда бунёдкор ва ижодкор бўлган халқнинг руҳи қайтадан уйғониб, ўзини янгидан намойиш қилиш учун кураш майдонига отланганини эътироф этмоқда.

Бобомурод ЭРАЛИЕВ,
«Инсон ва қонун» мухбири

ДАВОГА МУҲТОЖ БЕМОРХОНА

Jurnalist surishtiruvi

(Давоми. Боши учинчи бетда.)

Жиноят ишининг ҚВА мудири Қурбон Ашуровга тегишли қисмигина тегишли жазо бериш учун Ангор туман судига юборилган.

Шу ўринда битта мантиқсиз ҳолат ҳақида тўхталмай ўтиб бўлмайди. "Новшаҳар" қишлоқ врачлик амбулаториясида кўмир ёқиш учун мўлжалланган бирор дона печ масвжуд эмас. Буни била туриб, бош ҳаким нега ҚВАга салкам 12 тонна кўмир ажратади? Бу масала ҳам ечимини топмай қолган.

СОХТА ОГОҲЛАНТИРИШ ХАТИ

Ангор тумани марказий касалхонаси бош ҳакимининг ноқонуний йўл тутган яна бир ҳолатда ўз аксини топган. Бош ҳаким Муродова Шоҳсанам, Шопўлатова Дилбар ва бошқаларни ишдан бўшатиш, бошқа ишга ўтказиш ҳақидаги буйруқни (№ 911-Л) 2001 йилнинг 19 июнида чиқараяпти. Улар номига уч кун муддат ичида келиб моддий жавобгарлигида бўлган жиҳозларни топшириб, олди-берди, ҳисоб-китоб ишларини бажариш, акс ҳолда маъмурият туман ИИБга мурожаат қилишга мажбур эканлиги ҳақида огоҳлантириш хати юбораяпти-ю, гўё Д.Шопўлатова ўша хат билан танишишдан бош тортган эмиш. Можаронинг иккинчи сабабчиси, тиниб-тинчимас бош ҳамшира Ш. Муродова эса "хат билан танишдим", деб имзо чекаяпти. Таажжубки, ушбу огоҳлантириш хатини Ш. Муродова 11 июн 2001 йил санаси билан имзолаб, унинг сохта ҳужжат эканлигини ўзи билмаган ҳолда фош этиб қўйган. Ахир, ходимларни ишдан бўшатиш ҳақидаги буйруқ огоҳлантириш хатидан роппа-роса саккиз кун кеч чиқарилмагандир?

Биз билан суҳбатда бир йилдан буён ҳақиқат излаб овора бўлиб юрган Д. Шопўлатова шундай деди:

— Бош ҳаким Эшдавлат Васитов амбулатория мудири Қурбон Ашуров ҳамда уларга ҳамфикр бўлган одамлар мени қандай бўлмасин ўз ишимга тиклантирмаслик мақсадида янгидан-янги туҳматлар, важ-карсонлар ўйлаб топишаяпти. Жамоа аъзолари номидан мени ишга келтирмаслик учун шикоят хат уюштириб, гуруҳбозлик, айирмачилик қилаётирлар. Ваҳоланки, ҳисоб-китоб ишларида мендан ҳам кўра кўпроқ чалкашликларга йўл қўйгани учун ҚВА мудири Қурбон Ашуровга суд ҳукми билан жазоланди. Ахир, мен ҳам шу жамоада ўн йил ишлаганман-ку...

— Васитов марказий касалхонада раҳбар бўлиб келган йили ишни олдинги бош ҳаким даврида ишлаган катта ҳамшираларни ишдан бўшатишдан бошлади,— дейди яна бир суҳбатдошимиз, қон қўйиш бўлимининг навбатчи ҳамшираси Мақсад опа Жумаева. — Мен ҳам шу тариқа 1992 йилда ишдан ноҳақ бўшатилгандим. Олий судгача судлашиб бордим. Роса ярим йил сарсон бўлиб, ўз вазифамга қайта тикланиб, мажбурий бекор юрган даврим учун иш ҳаққимни ундириб олдим. Эшдавлат акага ўзининг адолатсизлиги билинмайди. Масалан, ультратовуш аппарати ёрдамида ташхис қўйиш хонасида қизи ва келини фаолият кўрсатмоқда. Шунга ўхшаш бошқа ғирромликлар ҳақида оғиз очадиган одам топилмайди. Ҳамма ҳам ўз тинчини кўзлаб қолган.

СЎНГГИ СЎЗ

Сафаримиз сўнггида бош шифокор Э. Васитов билан учрашдик. Гурунгимиз сўнггида у киши:

— Бир йиллари "Сурхон тонги"да ишлайдиган таниқли журналистдан бири мени бир ой ичида уч марта фельетон қилганди. Кейинчалик билсам, вилоятнинг ўша пайтдаги раҳбарининг буюртмасига асосан танқид қилинган эканман, — дейди Э. Васитов. — Судга ариза ёзиб ўша журналистни жавобгар сифатида чақиртирдим. Суд унга нисбатан газета орқали мендан кечирим сўрашга қарор чиқарди.

Англадимки, бош шифокор "қизим сенга айтаман-у, келиним сен эшит" қабилида сўзлаётир. Менинг айтадиган гапим эса шу:

— Оқсоқол, ёшингиз улуғ экан. Ҳеч бир қозилашишларсиз, ҳозирданоқ сиздан узр сўрайман. Агар мақоладаги аччиқ-чучук гаплар сизга қаттиқ тегиб кетган бўлса, кечирасиз. Ҳақиқат ўзи шунақа бўлади. Ҳеч кимга, ҳатто туғишган бrandodарингга ҳам ёқмайди. Бироқ у шундай бир ўжар кучки, қанча эгилмасин, лекин синмайди. Шундай экан, хатога йўл қўйсак, унинг аччиқ меваларидан татиб кўришга мажбурмиз.

Бахтиёр ОЛЛОМУРОД,
"Инсон ва қонун" мухбири

АДАШЛАРНИНГ АЙРО ҚИСМАТИ

Qabohat

Зийрак, кузатувчан кишиларнинг фикрича, инсондаги ўғрилик одати кўпинча унинг кўнглида ёшлик давридаёқ намоён бўлар экан. Эҳтимол, киши кўнглидаги бу қинғирлик етишмовчилик туфайли пайдо бўлганини тузатса бўлар, бироқ нопок луқма эвазига қондан қонга ўтадиган бўлса, уни даволаш мушкул. Чунки у маънавий касаллик гирдобига тушган бўлади. Бунга сабаб эса нафсни жиловлай олмаслик ҳамда руҳиятида сабр-тоқат ва қаноатнинг тақчиллигидир. Шу боис бу "дард" ҳар сафар хуруж қилганда қанчадан-қанча одамнинг дили оғришига сабаб бўлади.

Миродил асли андижонлик. У ёшлик чоғларида бировнинг чўнтагига қўл узатганми-йўқми, бизга қоронғу-ю, бироқ йигирма ёшдан ошар-ошмас жиноят содир этиб, қамалиб чиққани кўпчиликка сир эмас. Миродил тирикчилик қилиш мақсадида Қашқадарёнинг чўл қўйнида жойлашган Усмон Юсупов туманидаги Обод қишлоғига кўчиб келганда яқинлари қувониб, "бу бола энди деҳқончилик қилиб, ўз ҳаётини йўлга солиб, тинчгина яшайди", деб ўйлаганди. Бироқ бундай бўлмади. Миродил чўл қўйнида астойдил меҳнат қилиб, файзу барака билан яшаётганларга эргаша олмади. Аксинча, ўзига ўхшаган ишёқмас, текин нон деса, томоғи тақиллаб турадиган кимсаларни топиб, жиноий тўда тузди. Гуруҳ аъзоларидан бири Денов туманида туғилган, 6 нафар фарзанднинг отаси, салкам эллик ёшни қоралаб қолган Исмат Назаров, иккинчиси Миродилнинг тенгдоши, Яккабоғ туманида туғилиб, Нишон туманининг "Нуристон" қўрғонида яшаб келаётган бир нафар фарзанднинг онаси Сожида Усмонова ва учинчиси 1973 йилда Тожикистон Республикаси Қўрғонтепа туманида туғилган, Яккабоғ шаҳридаги хусусий нонвойхонада ишлаб келган Ғулом Холиёровлар эди.

Миродил дастлаб Ғуломнинг кўрсатмаси билан Яккабоғ шаҳрида яшовчи Одил Тошевнинг уйидан 800 минг сўм пул ва 54 минг сўмлик буюмларни ўғирлаб, жуфтакни ростлайди. Кўп ўтмай бу пуллар совуриб бўлингач, у янги ўлжа қидиради. Унинг бу галги шериги Исмат Бозоров эди. Жиноий тил бириктирилгач, улар Андижон вилояти, Пахтаобод тумани, Бойкечик қишлоғида яшовчи Қамбарали Рустамовнинг уйидан 27650 сўмлик мол-мулкини ўғирлаб, кўздан ғойиб бўлишади. Энди ўзларини қўлга тушмас қасоскорлардек ҳис этган Миродил ва Исмат жорий йилнинг 5 январ куни кеч соат 19 ларда Қарши шаҳридан Шаҳрисабзга чиқиш йўлидаги "Эшоншайит" бекатида пайдо бўлишади. Улар киракашлик қилиш мақсадида мижоз кутиб турган "ВАЗ-21011" русумли машина эгаси Одил Ботировни "Қарши шаҳар "Отчопар" маҳалласидан Яккабоғ туманига супурги олиб борамиз", дея алдаб, уни Исмат ижарага олиб яшаб келаётган уйга олиб келишади. Улар ўзларининг қинғир ниятини сезиб қолган О.Ботировнинг "мана, бор пулимни, машинамни олинглар, лекин ўлдирманглар", деб ялинганига қарамай, уни шафқатсизларча қийнаб ўлдирадилар. Сўнгра қонли изларни яшириш мақсадида Одилнинг жасадини машина юкхонасига жойлаб, "Миришкор" каналига олиб боришади ва қўл-оёқларига бетон парчаларини боғлаб чўктириб юборишади. Шу тариқа босқинчилар Одил Ботировнинг уч миллион 500 минг сўмга баҳоланган машинаси ҳамда 213500 сўмлик мол-мулкини эгаллаб, талон-торож қилишади. Шундан сўнг, ўғирлик, қотиллик, босқинчилик жиноятлари содир этиб, қидирув идораларидан қочиб юрган хавфли рецидивист Миродил Ёқубов Нишон туманидаги "Нуристон" қўрғонида яшовчи Сожида Усмонованинг уйидан паноҳ топади. Бу ерда у Исмат ва Сожидалар билан яна тил бириктириб, ўқотар қурол ҳамда ўқ дориларни қўлга киритиш режасини тузадилар. Шу мақсадда 2002 йил 8 март куни кеч соат 18ларда жиноий гуруҳ аъзоси Сожида Усмонова Нишон тумани Жайхун қишлоғида жойлашган 4-постда хизматда бўлган Қарши туман ИИБнинг профилактика инспектори, милиция лейтенанти Шавкат Боқиевни алдаб, уйига меҳмонга таклиф этади. Аёл макрига лаққа тушган, хизмат масъулиятини бутунлай унутган зобит шу кеча Сожиданикида ухлаб қолади. Бундан фойдаланган жиноий шериклар режага биноан Сожиданинг оёқ-қўлларини боғлаб, оғзига латта тиқишади ва Ш. Боқиев жавобгарлигидаги "АКС-74 У" русумли автомат ўқотар қуролни икки дона ўқдони ва 60 дона жанговар ўқи билан олиб, воқеа жойидан ғойиб бўлишади.

Бироқ жиноятчиларнинг сири тезда фош бўлди. Кўп вақт ўтмай ҳуқуқ-тартибот идоралари ходимларининг саъй-ҳаракатлари билан ашаддий жиноятчилар ушланди.

Уларнинг қилмишлари жиноят ишлари бўйича Қашқадарё вилоят судининг очиқ суд мажлисида кўрилиб, тегишлича жазо тайинланди.

Улар-ку умрининг маълум қисмини қилмишларига яраша панжара ортида ўтказадиган бўлди. Бироқ шу ўринда бир мулоҳаза туғилади: жиноятчилар ўз қинғирликларини кимсасиз оролда амалга оширишмади-ку! Улар босган қалтис қадамдан ён-атрофдагилар наҳотки бехабар қолса?! Ёки нигоҳларимиз ҳушёрликдан кўра лоқайдликка шунчалик мойилми? Ахир, касалликнинг олдини олиш унга қарши курашиш ёки тузатишдан осон эканини ҳамма билади-ку? Шу маънода айтадиган бўлсак, барча қийинчилик билган нарсасига амал қилмаслик оқибатида юзага келишини унутмаслигимиз лозим.

Ҳамид БОБОҚУЛОВ,
ҳуқуқшунос

1996 йилнинг январидан нашр этилади

ИНСОН ва ҚОНУН

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1998 йил 2 июлда Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00141-рақам билан рўйхатга олинган

Бош муҳаррир: Шодиқул ҲАМРОЕВ

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:

Бўритош МУСТАФОЕВ
Пўлат САМАТОВ
Хуршид СОДИҚОВ
Эркин ҚУДРАТОВ
Аслиддин БОЛИЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Шуҳрат ФАЙЗИЕВ
Ғафур АБДУМАЖИДОВ
Ислом ҲАМРО
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Холли НОРБОЙ
Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмида, офсет усулида «Шарқ» нашриёт матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй.

Буюртма Г-721. Тиражи — 10.000.
Босишга топшириш вақти - 21.00
Топширилди - 22.30

Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ
Саҳифаловчи: Жаъфар ЖАББОРОВ
Компьютер операторлари: Мадина АБДУЛЛАЕВА, Дилноза ШОКИРОВА

МАНЗИЛИМИЗ:
700047, Тошкент шаҳри, Сайилгоҳ кўчаси-5.
Тел: 132-14-18 (умумий бўлим), 133-70-65, 133-84-50

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин. Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.